

Greenkeeper

HET VAKBLAD VOOR GREENKEEPING

ENTHOUSIAST, OPEN EN INNOVATIEF

Arjen Westeneng neemt vijfde Greenkeeper of the Year-award in ontvangst

Christian Nueboer
Halfverhardingspaden
zeewolde

**Voorraden
graszaad slinken**
Vraag neemt toe

Digitale bodemkaart
Is met Veris iScan
zo gemaakt

Laat van je horen

 @ToroGolf

©2017 The Toro Company. Alle rechten voorbehouden.

GROENTECHNIEK

Jean **Heybroek**

www.jeanheybroek.com Member of Royal Reesink

WAT *Reelmaster® 5010-H.*

ER ECHT *Lagere bedrijfskosten.*

TOE DOET *Budgetvriendelijk.*

Wij vinden belangrijk wat u belangrijk vindt.

De Reelmaster 5010-H fairwaymaaier. *Brandstof neemt een grote hap uit uw budget.*

Daarom heeft Toro de eerste en enige echte hybride aandrijving in de sector ontwikkeld.

U bespaart tot 30 procent op brandstofkosten*, wat goed is voor uw bedrijf, uw ecologische voetafdruk én uw bloeddruk.

*In vergelijking met gewone fairwaymaaiers.

MEER INFORMATIE OVER DE REELMASTER 5010-H OP [TORO.COM](https://www.toro.com)

ProMaster Golf

Het allround golfmengsel voor tee & fairway

ProMaster Golf

Het allround golfmengsel voor tee & fairway.

25% Fabian	[4turf - Engels raaigras]
25% Monroe	[Engels raaigras]
25% Bogart	[Roodzwenkgras gewoon]
25% Beudin	[Roodzwenkgras fijn]

50 Digitale bodemkaart is met de Veris iScan zo gemaakt

Een werktuig met bodemscanapparatuur die voortgetrokken door een trekker het land over gaat. Dat gaat gemakkelijk na een aardappel- of bietenoogst, op een leeg veld. Bij een boomkweker tref je die situatie weinig aan. De Veris iScan die Agrometius introduceert, biedt een oplossing. Deze heeft geen problemen met bomen of andere gewassen die blijven staan.

COLOFON

Greenkeeper -een uitgave van NWST NeWSTories bv- wordt zes keer per jaar in een oplage van 1.750 exemplaren verspreid onder (hoofd)greenkeepers, baancommissarissen, managers en bestuurders van golfaccommodaties, toeleveringsbedrijven, overheden en individuele abonnees.

Redactie & commercie

NWST NeWSTories bv
Fransesstraat 41
6524 HT Nijmegen
T 024-3602454
F 024-3602464
I www.greenkeeper.nl
M info@greenkeeper.nl

Hoofdredacteur: Hein van Iersel (hein@nwst.nl)
Operationeelmanager: Peter Jansen (peter@nwst.nl)
Redacteuren: Kelly Kuenen (kelly@nwst.nl)
Guus van Rijswijk (guus@nwst.nl)
Nino Stuivenberg
Vormgeving: Marie Cecile Oosterhout
en Tessa Benders (StudioBont)
Advertenties: Alberto Palsgraaf
(alberto@nwst.nl)
Rik Groenewegen
(rik@nwst.nl)
Sales support: Lieke van der Weijde
(lieke@nwst.nl)

Redactiecommissie

Casper Paulussen, Lambert Veenstra, Gerard van der Werf, Peter Schalk, John van Hoesen, Arijan van Alphen

Abonnementen

€77,- per jaar. De abonnementsperiode loopt van 1 januari tot en met 31 december van ieder jaar en uw abonnement zal jaarlijks automatisch worden verlengd, tenzij uw schriftelijke wederopzegging uiterlijk 31 oktober voorafgaand aan de nieuwe abonnementsperiode in ons bezit is.

Alle auteursrechten en databankrechten ten aanzien van (de inhoud van) deze uitgave worden uitdrukkelijk voorbehouden. Deze berusten bij Greenkeeper c.q. de betreffende auteur. Niets uit deze uitgave mag zonder schriftelijke toestemming van de uitgever worden vervoelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, scan, foto-kopie, elektronisch of op welke wijze dan ook. Greenkeeper wordt tevens elektronisch opgeslagen en geëxploiteerd. Alle auteurs van tekstbijdragen in de vorm van artikelen of ingezonden brieven en/of makers van beeldmateriaal worden geacht daarvan op de hoogte te zijn en daarmee in te stemmen e.e.a. overeenkomstig de publicatie- en/of inkoopvoorwaarden. Deze zijn bij de redactie ter inzage of op te vragen.

Zoeken naar balans tussen octrooi- en kwekersrecht

Het Europees Octrooibureau verleent sinds afgelopen zomer geen octrooi meer op klassiek veredelde bloemen, planten en zaden. Dat is het resultaat van een jarenlange lobby van de kwekers bij de Europese Commissie en het Europees Octrooibureau. Door het schrappen van deze mogelijkheid ligt de weg naar samenwerking tussen kwekers bij vernieuwing van hun producten weer open.

Hoofdgroenkeeper Christian Nueboer: 'In elke halfverharding komt onkruid voor, maar bij dit pad hebben we nog niet hoeven ingrijpen'

GC Zeewolde heeft gedurende de afgelopen twee jaar al zijn paden, met een lengte van in totaal 10 km, met de halfverharding Noorse Bestone 0/8 mm gerenoveerd. Er blijken meerdere banen op deze halfverharding over te stappen. Vakblad Greenkeeper neemt een kijkje in Zeewolde.

Enthousiast, open en innovatief

Voor alweer een vijfde keer werd donderdag 7 december de Greenkeeper of the Year-award uitgereikt. Dit jaar was de gelukkige Arjen Westeneng, via aannemer H4A Groen als greenkeeper werkzaam op Golfbaan de Woeste Kop in Axel.

58

40

Nieuw orgaan GOAG wil kwaliteit golfbanen naar hoger niveau tillen

Begin december is het Genootschap van Onafhankelijke Adviseurs Golfbanen (GOAG) opgericht. Volgens de oprichters heeft het orgaan als missie en doel het bieden van ondersteuning om de kwaliteit van aanleg, onderhoud en beheer van golfbanen structureel op een duurzaam hoger niveau te brengen en te houden. Ernst Bos: 'We willen golfbanen onder één vlag voorzien van onafhankelijk advies.'

EN VERDER

- 9 Nieuws
- 13 Duurzaam sportveldonderhoud in het hoge noorden
- 18 In de Grasgids kom je niet zomaar
- 28 NGA-nieuws
- 32 Voorraden graszaad slinken, vraag neemt alleen maar toe
- 45 Betere banen
- 46 Verrassende verschillen in bodemanalyses
- 54 Hoofdredactioneel

VOLG ONS

 twitter.com/bladgreenkeeper

 facebook.com/bladgreenkeeper

Uw
golfbaan
op zijn best

De kracht van samenwerking

Onze onderhoudsexpertise gaat verder dan alleen het gras maaien. Met u samen ontwikkelt AHA de Man een toekomstvisie voor uw golfbaan. Denk hierbij aan het verbod op gewasbestrijdingsmiddelen, beheersplannen, GPS-toepassingen, (her)certificering GEO en verwachte renovaties op lange termijn. We onderhouden en renoveren golfbanen in Nederland, België en Duitsland en we delen graag de opgedane kennis met u!

Uw golfbaan op zijn best betekent maximaal golfplezier voor uw bezoekers.

Bel ons voor een kennismakingsgesprek. Tel: +31 (0)168336030
Of stuur een mail naar info@ahademan.com

Industrieweg 23, 4762 AE Zevenbergen |
Tel: +31 (0)168 33 60 30 | E-mail: info@ahademan.com

MP SERIE 3-DELIGE CIRKELMAAIERS

Laagste brandstofgebruik door licht gewicht (Domex®)

Grootste werkbreedte (300, 330 of 350 cm)

Hoogste motorvermogen (49 - 65pk Kubota® Commonrail turbodiesel)

Smalste transportbreedte (1.65 meter transportbreedte)

Luxe cabine met aircó

RANSOMES
A Textron Company

Pols Groep | +31 (0) 181 45 88 45 | info@pols.nl | www.pols.nl

WE CARE FOR STRAIGHT LINING

Wij zorgen dat u binnen de lijnen kleurt

- Fleet Maqa GPS belijningsmachine
- Belijning via het precisie GNSS satelliet systeem
- Voorzien van management systeem
- Inhoud 25 liter tank tbv belijningsverf
- Geen verstoppingen door automatisch schoonmaak systeem
- Sportveld belijning in minder dan 25 minuten
- Deze Maqa heeft de Innovatie Award gewonnen op Saltex 2017

INTERESSE? VRAAG OM EEN DEMO!

www.milati.nl

NIEUWS

Oosterhoutse opent langste par-3-baan

Op zaterdag 28 oktober heeft De Oosterhoutse de langste par-3-baan van Nederland in gebruik genomen na een feestelijke opening met veel van de 1.100 leden.

Waarom een par-3-baan? 'Golf verandert. Het aantal golfers die op een par-3-baan willen golfen, is groot. Op onze volwaardige en uitdagende baan duurt een ronde één tot anderhalf uur. Daarmee spreken we verschillende doelgroepen aan. Ouderen kunnen langer blijven golfen. We spelen ook in op golfers die weinig tijd hebben. En uiteraard is het voor beginners, van alle leeftijden, dé manier om laagdrempelig en met veel succesbeleving kennis te maken met het spel.' Uiteraard is het ook een toevoeging voor de Golf Academy van Brian Griffiths. Hij zal deze baan ook gaan gebruiken in zijn lesprogramma's. Kortom: een win-winsituatie.

De lengte van deze baan op De Oosterhoutse is 1.266 m, met vier holes langer dan 150 m en negen grote greens. De kortste hole heeft nog steeds een afstand van 95 m. het is kortom een volgroeide en volwassen par-3-baan met serieuze en uitdagende holes. Hiermee wordt ingespeeld op de vraag naar spelvormen die minder lang duren en is er toch veel uitdaging voor de spelers.

De bunkers zijn met state of the art bunkerfleece materiaal opgebouwd, waardoor de kwaliteit van de bunkers aanzienlijk toegenomen is. De Oosterhoutse en De Haagsche zijn trend-setters in Nederland met de toepassing van dit innovatieve materiaal.

Golfbaan Welschap en SBA verlengen

In november heeft Golfbaan Welschap het onderhoudscontract met SBA Golf & Groen opnieuw met vijf jaar verlengd. Het mooie landgoed waarop de glooiende golfbaan met achttien holes zich bevindt, direct naast het stadscentrum van Eindhoven, kenmerkt zich door bos- en waterpartijen. Verder valt ook de goede onderhoudsstatus van Welschap op. Bas Heijmans en Suzanne Heijmans-Jeurissen zijn de huidige jonge en energieke gastheer en -vrouw van Golfbaan Welschap. Hierbij worden ze zijdelings ondersteund door hun ervaren (schoon)ouders Annie en André Jeurissen, die de baan in 1986 bouwden op de voormalige

PSV-oefenaccommodatie. De verlenging van het onderhoudscontract met SBA is voor Golfbaan Welschap een logische stap. SBA verzorgt de baan sinds 2000. SBA heeft de laatste jaren een grote professionalisering doorgemaakt en is bewust bezig met duurzaam onderhoud. Deze aanpak is duidelijk terug te zien in de baan en menig golfer die hier na een afwezigheid van enkele jaren terugkomt, is positief verrast door deze mooie en goed onderhouden baan.

H4A zes jaar langer door met De Woeste Kop

Op 29 november zijn Golfclub de Woeste Kop en H4A uit Sluiskil een zesjarig onderhoudscontract overeengekomen. De afgelopen vijf en half jaar is het onderhoud door H4A naar volle tevredenheid uitgevoerd. Golfbaan de Woeste Kop is dit najaar ook het GEO-traject in gegaan, met als doelstelling om in 2018 GEO-gecertificeerd te zijn. H4A gaat in dit traject een helpende hand bieden. Een masterplan van Bruno Steensels zal de komende tijd steeds verder uitgevoerd worden, terwijl

ook elk jaar een gedeelte van de pvc-beregening vervangen wordt door PE. Ook worden de sproeiers vernieuwd, in samenwerking met Bas van Oosterhout. Bovendien wordt ernaartoe gewerkt om het gebruik van pesticiden steeds verder uit te faseren. Dit betekent dat er nu al volop wordt geïnvesteerd in betere grassen. Tevens krijgen de schaduwplaatsen meer zonlicht.

Golfbaan De Woeste Kop zit qua ledenaantal bijna aan het plafond; er zijn momenteel bijna 900 leden. Daarnaast is de Greenkeeper of the Year 2018, Arjen Westeneng, greenkeeper op Golfbaan De Woeste Kop.

www.smitsveldhoven.nl

Niet te stoppen!

Grasvestiging verzekerd

YELLOW JACKET® WATER MANAGER

Powered by:
Aquatrols®

NIEUW!

**Inzaai & doorzaai van
golfbanen zonder stress.**

- Een succesvollere kieming.
- Een verzekerde vestiging.
- Meer overlevende en gezonde planten.
- Grotere overlevingskansen in extreme omstandigheden.

BARENBRUG

Groot in Gras

Barenbrug Holland BV • Postbus 1338 • 6501 BH Nijmegen • Tel: 024 348 81 11

E-mail: info@barenbrug.nl • www.barenbrug.nl

DE HOLE INTERESSEERT ONS GEEN BAL

VINDT U NET ALS WIJ HET GRAS
VEEL MOOIER? VOLG DE OPLEIDING
'GREENKEEPER'!

Elke greenkeeper wordt blij van fraaie fairways, aangeharkte bunkers en mos- en schimmelvrije greens. Maar vandaag de dag zijn er meer uitdagingen! IPC Groene Ruimte verzorgt de modulaire Greenkeeper-opleiding die hierin voorziet: bewust én duurzaam beheer in theorie én praktijk, toegespitst op nieuwe ontwikkelingen en innovaties.

START:
FEBRUARI
2018

IPC
GROENE
RUIMTE
PRAKTIJKCENTRUM
VAKMENSEN

NEEM VOOR MEER INFORMATIE CONTACT OP MET IPC GROENE RUIMTE
T: 026 - 355 01 00 OF KIJK OP WWW.IPCGROEN.NL

 NLadviseurs

KWALITEITSVERHOOGING DOOR UITVOERBAAR ADVIES

NLadviseurs draagt structureel bij aan de kwaliteit van golfbanen en golfclubs met een praktisch en planmatig beheerplan.

Wij doen dit door het geven van duurzaam en toegankelijk beheeradvies gericht op het golfspel, het landschap en de bedrijfsvoering.

MEER INFORMATIE:

www.nladviseurs.nl | info@nladviseurs.nl | 026-7851440

melspring

www.olmix.com/plant-care

Aha de Man neemt onderhoud Delfland over

Liggend in de polders buiten Schipluiden ligt Golfbaan Delfland, ontworpen door golfbaanarchitect Gerard Jol. Golfbaan Delfland is met 36 holes een van de grootste golfbanen van Nederland. Aha de Man zal komende jaren het onderhoud voor Delfland gaan verzorgen. Ondanks meerdere aanbieders viel de keuze op Aha de Man vanwege de goede prijs-kwaliteitverhouding en het professionele plan van aanpak. Een onderhoudsbestek voor de komende jaren is samengesteld door Lambert Veenstra (Veenstra Advies Bureau). Aha de Man werkt speciaal op golfbaan Delfland voor het baanonderhoud met een baanonderhoudmanager (B.O.M.) die het gehele scala van werkzaamheden, het materieel, de Green Deal, de personele bezetting, gps-toepassingen en innovaties voor zijn rekening zal nemen. Brad Wainscott zal met zijn team het golfbaanonderhoud op zich nemen en rechtstreeks aan de directie van Golfbaan Delfland rapporteren en hen zo ontzorgen. Aha de Man heeft zijn werkwijze gemoderniseerd. Men geeft graag langetermijnadvies op het gebied van golfbaanonderhoud en renovaties en ontwikkelt samen met de opdrachtgever een toekomstvisie voor de golfbaan.

De Hoge Dijk behaalt Geo-certificaat

Golfcentrum De Hoge Dijk is erin geslaagd om het zogenaamde Geo-certificaat te verkrijgen. Gerda Driessen, voorzitter van Stichting De Hoge Dijk, nam op 24 november het certificaat in ontvangst. Het Geo-certificaat is ontwikkeld door de Golf Environment Organization (GEO), een internationale organisatie die zich inzet voor de ontwikkeling van duurzaam terreinbeheer van golfbanen. Alleen als de golfbaan aan alle strenge criteria rond water-, energie- en chemicaliëngebruik voldoet, komt deze in aanmerking voor het prestigieuze certificaat. Driessen laat weten de verantwoordelijkheid voor het natuurbehoud op en rond de baan heel serieus te nemen. 'Niet omdat het moet, maar omdat we dat als gasten van de natuur echt willen.'

Arjen Westeneng

Greenkeeper of the Year 2018

melspring

www.olmix.com/plant-care

Golfcentrum De Hoge Dijk kent een zogenaamde groencommissie, waarin een grote groep leden het natuurbehoud vormgeeft in samenwerking met een eveneens bevlogen greenkeepersteam. De Hoge Dijk laat weten dat excellent natuurbehoud op een golfbaan zeker niet vanzelfsprekend is. Volgens het golfcentrum, dat aan de rand van

Amsterdam ligt, op een steenworp afstand van het Academisch Medisch Centrum, zorgt het voor hogere kosten. Ook is er veel werk voor nodig om de baan in topvorm te krijgen en te houden. Voor de gasten op de golfbaan is het een uitgemaakte zaak, stelt De Hoge Dijk. 'Golf en natuurbehoud kunnen en moeten samen.' Golfcentrum De Hoge Dijk heeft een golfbaan met 27 holes, die is gevestigd in Amsterdam Zuidoost en de thuisbasis is van Open Golfclub Olympus. Daarnaast beschikt het complex over een clubhuis, een restaurant en een goed uitgerust oefencentrum. De golfbaan en faciliteiten zijn openbaar toegankelijk.

Harrogate van 23 t/m 25 januari

Van dinsdag 23 tot en met donderdag 25 januari vindt in het Britse Harrogate weer de BTME plaats: de Bigga Turf Management Exhibition. De BTME is al jaren één van de grootste grasbeurzen van Europa. Vorig jaar brachten zo'n 9.000 greenkeepers, baaneigenaren en golfclubmanagers een bezoek aan de driedaagse beurs. De komende editie zal waarschijnlijk meer dan honderd exposanten tellen. Onder meer Barenbrug (VK), Bayer, GKB Machines, Husqvarna, ICL, Jub Holland, John Deere en Limagrain (VK) zijn aanwezig met een stand. De Nederlandse Greenkeepers Associatie (NGA) organiseert net als voorgaande jaren een studiereis naar de BTME, waarbij een bezoek aan de beurs gebracht wordt. De reis wordt georganiseerd in samenwerking met het bedrijf C. van der Pols. De aanmelding voor deze studiereis loopt via de NGA. Aanmelden is alleen mogelijk voor NGA-leden.

Keep up the good work!

melspring

www.olmix.com/plant-care

Koninklijke Haagsche
Golf & Country Club

De Koninklijke Haagsche Golf & Country
Club te Wassenaar zoekt op korte termijn

EEN (AANKOMEND) GREENKEEPER M/V

Onze golfbaan is aangelegd in 1938 en ligt in het duingebied. De baan staat zowel nationaal als internationaal hoog aangeschreven. Enige jaren geleden werden de greens en de tees gerenoveerd, op dit moment worden de bunkers onder handen genomen. Daarbij beheren wij een prachtig natuurgebied van bijna 60 hectare. De KHG&CC haalde recent het 3-jaarlijkse GEO-certificaat voor de derde keer.

Onlangs is in ons team van 8 greenkeepers een vacature voor een greenkeeper ontstaan. Wij zoeken daarom op korte termijn een gemotiveerde, enthousiaste medewerker om ons greenkeeperteam te komen versterken.

Wij zijn op zoek naar een collega met de onderstaande kenmerken:

- Veel affiniteit met 'groen onderhoud' en golf, die een opleiding tot greenkeeper of hovenier heeft afgerond of bereid is deze te gaan volgen.
- Werkervaring als (assistent) greenkeeper of hovenier.
- Teamspirit en in staat zelfstandig te werken.
- Een flexibele instelling (werktijden) en de bereidheid soms in weekenden en op feestdagen te werken.

De arbeidsvoorwaarden van de KHG&CC zijn uitstekend.

Wij verzoeken u vóór **15 januari 2018** een schriftelijke sollicitatie met een CV en referenties in te sturen naar de Koninklijke Haagsche Golf & Country Club, ter attentie van de heer Ir. W.F.A. Röell, secretaris-administrateur, Groot Haesebroekseweg 22, 2243 EC Wassenaar. Inlichtingen kunnen telefonisch worden ingewonnen bij de hoofdgreenkeeper, de heer W.P. Slats tel.: 06-51088525.

de Enk
GROEN & GOLF

De Enk groen & golf... de Vernieuwers
GOLF ONDERHOUD | 2.0

De toekomst van golfonderhoud
Golfbaanonderhoud van de toekomst... een drone die maait, meet en mest... snel, stil en schoon... Idee van de Enk... ver weg? dichterbij dan je denkt... en als het zover is... is de Enk de eerste om 'm te produceren en in te zetten... intussen blijven we met onze benen stevig op de grond... houden we die passie voor groen... lopen we voorop in techniek... blijven we gedreven in vakmanschap... vandaag... morgen... altijd.

De vernieuwers van De Enk groen & golf

Meer weten over de Vernieuwers?

T: 0317-72 70 00
(Gerard van der Werf)
www.deenkgroenengolf.nl
info@deenkgroenengolf.nl

Duurzaam sportveldonderhoud in het hoge noorden

Op bezoek bij de Kompanjie, werkorganisatie van de gemeenten Pekela en Veendam

Met het oog op de naderende Green Deal sportvelden staat duurzaam sportveldonderhoud hoog op de agenda van fieldmanagers. We vroegen hoe Jan Smeenge (57) hier invulling aan geeft in de gemeenten Pekela en Veendam in de provincie Groningen.

Auteur: Job Steunenberg, namens Plantum

Jan is al sinds 1984 verantwoordelijk voor het onderhoud van de sportvelden in deze twee gemeenten. Werkorganisatie De Kompanjie is opgericht in 2011 en doet het groot onderhoud van de 45 velden, waarvan er 40 bestaan uit gras (inclusief honkbal en softbal). Zijn team bestaat uit twee vaste medewerkers, twee seizoenkrachten en twee wsw-medewerkers. De organisatie beschikt over alle onderhoudsmachines om op het juiste tijdstip het gewenste onderhoud te plegen. Een Vredo DDS-doorzaamachine staat nog op het verlanglijstje; de huidige Vredo wordt elk jaar ingehuurd bij een plaatselijk bedrijf.

Grasmat gesloten houden

Jan Smeenge heeft ook de Green Deal hoog in het vaandel staan. Zo is hij altijd bezig om zo min mogelijk chemische bestrijding toe te passen. 'Als

je zorgt dat de grasmat snel en goed gesloten is, kun je de onkruiddruk tot een minimum beperken. Vanzelfsprekend lukt dit alleen als de mat gezond is en er sprake is van een goede luchthuishouding. We zetten veelvoudig de wiedege in op de sportvelden. Vooral trainingsvelden pakken we geregeld aan, waardoor de kwaliteit van de grasmat toeneemt en er minder straatgras voorkomt.'

Doorzaai met veldbeemdgras

De meerwaarde van de grasoort veldbeemd is Jan goed bekend. Minimaal 90 tot 105 kg SV7 doorzaai per veld moet ervoor zorgen dat de mat goed en snel gesloten is. Voorafgaand aan het doorzaaien beregent hij niet, om ongewenste grassen terug te zetten. De grasmat mag zelfs bruin kleuren, zolang het niet ten koste gaat van de veiligheid van de gebruiker.

Stadion de Langeleegte

Vanaf 1953 werd er in Veendam betaald voetbal gespeeld. Helaas kwam hier een einde aan in 2013. De Kompanjie heeft altijd het onderhoud van het stadion uitgevoerd en is nog steeds verantwoordelijk voor het hoofdveld, waarop amateurclub Veendam 1894 speelt. De komende jaren zal dit sportcomplex een grote metamorfose ondergaan. Enkele tribunes in het oude stadion worden gesloopt, het hoofdveld krijgt een upgrade, wellicht een hybridemat, en met de aanleg van een nieuw kunstgrasveld en een nieuwe wielerved is het sportpark in 2019 multifunctioneel.

Be social

Scan of ga naar:

www.Greenkeeper.nl/artikel.asp?id=9-7189

Enthousiast, open en innovatief

Arjen Westeneng neemt vijfde Greenkeeper of the Year-award in ontvangst

Voor alweer de vijfde keer werd donderdag 7 december de Greenkeeper of the Year-award uitgereikt. Dit jaar was de gelukkige titelwinnaar Arjen Westeneng, via aannemer H4A Groen als greenkeeper werkzaam op Golfbaan de Woeste Kop in Axel.

Auteur: Kelly Kuenen

Gepassioneerd. Bevlogen. Leergierig. Toekomstgericht.

Ook dit jaar konden de kandidaten van de Greenkeeper of the Year-verkiezing de nodige lovende woorden in hun zak steken. De vijfde editie van de award werd uitgereikt aansluitend op het Nationaal Golf & Groen Symposium en de

uitreiking van de Toro Greenkeeper Student of the Year. Genomineerd waren deze keer Jeroen van Eijk (Golfbaan Broekpolder), Patrick van den Beuken (SBA Golf & Groen, Golfbaan Welschap), Eric Wijnhoven (Golfbaan Geijsteren) en Arjen Westeneng (H4A, Golfbaan de Woeste Kop). Elk jaar is het weer een spannende strijd tussen de genomineerden. Dit jaar was dat niet anders. Hoewel

alle vier de kandidaten werden geprezen om dingen als inzet en vakkennis, kwamen voor elke kandidaat specifieke kwaliteiten naar voren.

Juryoordeel

Wat viel de jury op aan de kandidaten? Tijd voor enkele punten uit het juryrapport. Kandidaat Patrick van den Beuken wordt door de jury

---

GREENKEEPER OF THE YEAR

Minimale input,
kwalitatief hoogwaardige
output. Westeneng weet
het beheer op verantwoorde
wijze terug te brengen
tot de essentie

Minimale middelen

Arjen Westeneng werd door de jury getypeerd als enthousiast, open en innovatief. Hij is toegewijd, heeft positieve energie en is toekomstgericht. Hij weet het beheer op verantwoorde wijze terug te brengen tot de essentie van greenkeeping, waardoor met minimale input een kwalitatief hoogwaardige output wordt gerealiseerd. Als voorbeeld noemde de jury de omslag in het grasbestand, de speelkwaliteit van de greens en de beperkte last van ziekten.

Als onderdeel van de beoordeling bestudeerde de jury ingevulde vragenlijsten, maar ook werden de golfbanen bezocht. En hoewel de juryleden zich ervan bewust zijn dat het bezoek aan de golfbaan een momentopname is, wilden ze tijdens de uitreiking niet onbenoemd laten dat 'Arjens greens' er destijds uitmuntend bij lagen, zeker gelet op budget en mankracht.

Westeneng is hoofdgreenkeeper op de 18-holesbaan De Woeste Kop in Axel. In 2012 trad hij in dienst bij H4A. Omdat De Woeste Kop het beheer en onderhoud van de golfbaan per april 2012 uitbesteedde aan H4A, werd Westeneng hoofdgreenkeeper van deze baan. 'Dat was in het begin even moeilijk voor het greenkeepingteam dat door H4A werd overgenomen. Maar we zijn inmiddels een hecht team van vijf man, inclusief mijzelf', vertelde Westeneng eerder tegen Greenkeeper.

omschreven als iemand die met beperkte middelen en mensen een uitzonderlijk goed niveau kan bereiken. Zo goed, dat hij ook regelmatig wordt ingeschakeld voor advies en hulp op andere banen die SBA Groen & Golf onderhoudt. Hij is een praktische en *hands-on* greenkeeper, met een toekomstgerichte aanpak.

Jeroen van Eijk kent zowel de baan als de club als zijn broekzak, aldus de jury. Hij is bevoegen en leidend in verbeteringsprojecten en renovaties op de baan. De kwaliteit van zijn greens staat op nummer één en Van Eijk doet zijn best voor het terugdringen van het aantal bemestingsgiften en

de hoeveelheid irrigatie. Hij onderhoudt een warm contact met de leden van de club.

Eric Wijnhoven is een leergierige greenkeeper die zeer gedreven is om zijn baan op een hoog niveau te brengen en houden, zo oordeelt de jury. Wijnhoven werkt regelmatig mee als vrijwilliger tijdens toernooien. De ervaring en kennis die hij hier bij opdoet, sterkt hem als persoon en helpt hem zijn golfbaan naar een hoger niveau te tillen. Samen met de baancommissaris werkt hij aan het realiseren van pesticidenvrij onderhoud met behoud van de kwaliteit.

In datzelfde interview gaf hij ook te kennen vereerd te zijn met de nominatie, maar te vinden dat ook zijn team de nodige *credits* verdient; greenkeepers die hij naar eigen zeggen uit bed kan bellen als dat nodig is. 'Ik maak nooit roosters, ook niet voor het weekend. Ik vraag altijd wie er tijd en zin heeft om in het weekend te werken. Dat wordt altijd opgelost', vertelde Westeneng onder meer. 'Dat is een droom. Ja, ik werk met een dreamteam. Iedereen kan zelfstandig werken, alhoewel ik globaal zeker mijn ideeën overdraag.'

Speelkwaliteit versus gezonde grasmat

Wat alle kandidaten volgens de jury bindt, is dat zij zich goed hebben ontwikkeld in hun wijze van baanbeheer. Westeneng werkt, net als de andere kandidaten, volgens greenkeeping 'nieuwe stijl', met de nieuwste technieken en met de Green Deal als thema. 'GOTY 2018 gaat de boeken in als het

jaar waarin alle kandidaten met beperkte middelen een hoge kwaliteit weten te realiseren, waarbij zij op zoek zijn naar de juiste balans tussen speelkwaliteit en een gezonde grasmat', zo valt te lezen in het juryrapport.

De winnaar werd bekendgemaakt door Koert Donkers en Wim Smits. Donkers mag zich de allereerste Greenkeeper of the Year noemen en nam dit jaar het stokje over van Smits als voorzitter van de jury. Smits bleef dit jaar nog in een ondersteunende rol betrokken bij het proces. 'Het is altijd bijzonder om te zien hoeveel passie de greenkeepers hebben', vertelt Smits na afloop aan Greenkeeper, terugblikkend op zijn rol binnen de jury. 'En dat zij tegenwoordig met heel andere dingen bezig zijn, maar tegelijkertijd tegen dingen aanlopen die vroeger ook speelden.'

Na de uitreiking bij het Golf & Groen Symposium, begaf een select gezelschap zich naar een nabijgelegen locatie voor een diner en borrel. Daar werden Westeneng en de andere kandidaten nogmaals gefeliciteerd, waarbij Donkers Westeneng op het hart drukte te genieten van de periode als Greenkeeper of the Year. Tevens werd de rol van de award als promotor van het greenkeepersvak nogmaals belicht.

Dit jaar werd geen High Potential-award uitgereikt. Wel werd voorafgaand aan Greenkeeper of the Year-verkiezing de Toro Greenkeeper Student of the Year uitgereikt. Davy Driesen van de Koninklijke Limburg Golf Club (Houthalen – Helchteren) won de titel en daarmee een stage op St. Andrews Links.

De GotY-verkiezing werd dit jaar voor de vijfde keer op rij georganiseerd. Arjen Westeneng mag zich als winnaar in het rijtje scharen van de eerdere winnaars Koert Donkers, Kristian Summerfield, William Boogaarts en Vincent de Vries.

De verkiezing werd wederom mogelijk gemaakt door de sponsors Toro, ICL Specialty Fertilizers en Bayer.

Namens Greenkeeper gefeliciteerd met de mooie titel, Arjen!

Be social

Scan of ga naar:

www.Greenkeeper.nl/artikel.asp?id=9-7190

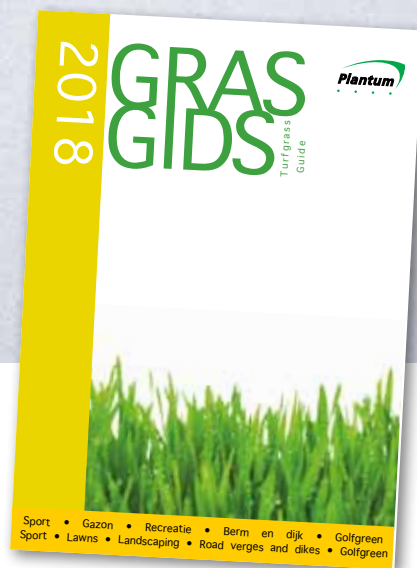

'ER IS NOG VEEL ONBEKEND OVER ONS WERK. DAT MAAKT HET UITDRAGEN LEUK'

Als je Greenkeeper of the Year wordt, komt er veel op je af. Daarom belde de redactie van Greenkeeper de week na de uitreiking nog even met de kersverse winnaar, die zegt het een geweldige ervaring te vinden. Hij kijkt met een warm gevoel terug op het contact met de andere genomineerden. 'Je hebt met elkaar toch wat opgebouwd. We zijn gaan golfen, hebben gewerkt aan de film (promotiefilm, red.). Daardoor leer je elkaar steeds beter kennen.' Door de spanning was het wel lastig tijdens het congres de aandacht erbij te houden. Westeneng: 'De apotheose aan het einde, dat je nog niet weet welke kant het op gaat, en dat je even later ook nog eens honderd man voor je hebt staan, dat was echt gaaf.'

De jury stipte diverse competenties van Westeneng aan. Op de vraag waarin hij zelf denkt dat hij sterk is, antwoordt hij: 'Wat bij mij past, is het teamspel. *Learning by example*, dingen voordoen en ook echt teamspirit kweken. Dat vind ik belangrijk, maar ik haal er ook veel uit. Ik kan wel hard werken, maar als ik dingen voordoe, werken we met zijn allen nog harder. Wat ik daarnaast belangrijk vind, is enthousiasme. Het kost zo weinig, maar je bereikt zoveel meer. Natuurlijk zijn niet alle dingen leuk om te doen. Maar het moet wel gebeuren; een kwestie van rug recht en gaan! Wat in de greenkeeperswereld weleens vergeten wordt, maar wat ik heel belangrijk vind, is het besef dat de golfer je boterham betaalt. Het gaat erom dat je het de spelers naar de zin maakt. Je wilt je werk afmaken, maar de spelers moeten ook door. Andersom kom je er ook niet mee weg om de baan mooi te laten ogen en je werkzaamheden te laten zitten. Dus ja, dat zorgt weleens voor wrijving.'

De ambassadeursrol die de Greenkeeper of the Year elk jaar op zich neemt, vindt Westeneng weliswaar spannend, maar gaat hij vol vertrouwen tegemoet. 'Zo heb ik in de aanloop naar de uitreiking al een interview gehad met PZC. Dat hoort er ook bij. Als ik mensen over mijn baan vertel, krijg ik nog vaak de reactie: werk je het hele jaar door op de golfbaan? Als ik dan vertel dat we er met zijn vijven werken, zijn ze helemaal verbaasd. Er is nog veel onbekend over ons werk. Dat maakt het uitdragen leuk.'

In de Grasgids kom je niet zomaar

Als een enkele plant goed is, wil dat nog niet zeggen dat die geschikt is

Opname in de Grasgids biedt de eindgebruiker de garantie dat hij een gras van topkwaliteit aanschafft. De grassen die in de gids worden opgenomen, zijn grondig getest. De kwekers werken jaren aan een nieuw ras en vervolgens wordt het nog eens vier jaar getest. Pas daarna kan het worden opgenomen in de Grasgids, en dat gebeurt pas als het hoger scoort dan nummer zes van de gids.

Auteur: Theo Haerkens

Voor kwekers van graszaad is het elk jaar weer spannend of hun nieuwe gras wordt opgenomen in de Grasgids. In de gids staan de absolute topproducten die de branche te bieden heeft. 'Het is niet eenvoudig om erin te worden opgenomen, maar je valt er ook niet meteen weer uit', formuleert Jan van den Boom, productmanager bij Barenbrug Holland bv in Nijmegen.

Een nieuw gras wordt alleen in de gids opgenomen als het hoger scoort dan de nummer zes op de lijst. Zo worden kwekers gestimuleerd om daadwerkelijk met wat nieuws en wat beters te komen dan wat er al op de markt is. De beoorde-

ling gebeurt grondig door onafhankelijke onderzoekers van PPO in Lelystad, een onderdeel van de Wageningen Universiteit. Een gunstige beoordeling vormt een kwaliteitsgarantie voor de eindgebruiker en geeft de Grasgids zijn status.

De beoordeling van een nieuw ras gebeurt aan de hand van zo'n 25 criteria, waarvoor de gezamenlijke kwekers zelf het protocol hebben opgesteld. Essentieel daarbij is dat een nieuw ras zich duidelijk moet onderscheiden van de bestaande rassen. Het ideale gras voor sportvelden en recreatieterreinen heeft veel blad, weinig stengels en weinig aren. Belangrijke andere criteria zijn de bladkleur

en -breedte, de standvastigheid tegenover onkruid en andere grassen (het gras mag zich niet laten verdringen en moet onkruid geen ruimte laten), resistentie tegen ziekte en de tolerantie voor droogte en vocht, schaduw, kort maaien en betreding.

Voor greenkeepers en gemeenten is het bovendien van groot belang dat het gras niet te hard groeit, zodat het niet te vaak gemaaid hoeft te worden. Voor de telers van gras is het van belang dat een ras flink wat zaad produceert. Als een gras minder dan duizend kilo zaad per hectare oplevert, is het voor een kweker vaak de moeite niet waard.

6 min. leestijd

Vijftienhonderd kilo per hectare geldt als normaal en tweeduizend is goed. Een probleem is dat gras minder zaad opleveren naarmate ze sterker zijn. Engels raaigras produceert meer zaad dan veldbeemdsoorten.

De Grasgids onderscheidt soorten die geschikt zijn voor sport en recreatie en soorten die zich beter lenen voor andere doeleinden. Gras voor sportvelden moet in elk geval bestand zijn tegen intensieve betreding. Het moet zich snel herstellen en het is ook belangrijk dat het gras in de zomer en winter groen blijft, omdat veel sportvelden het hele jaar door worden gebruikt.

Een nieuw gras wordt alleen in de gids opgenomen als het hoger scoort dan de nummer zes op de lijst

Mengsels

Kwekers testen en vermeerderen hun grassen in monoculturen, maar in de praktijk worden de grassen nooit zo gebruikt. 'Dat werkt niet', aldus Van den Boom. 'Meestal gaat het om twee of drie rassen die in combinatie worden gebruikt. Soms zitten er vijf in een mengsel. Het kan zijn dat een topertje zich tijdens het kiemproces makkelijk laat wegdrukken. In dat geval stellen we een mengsel samen met zeventig procent van dat topas en dertig procent van een ander ras. Uiteindelijk krijg je dan op het veld een mooie fifty-fiftyverdeling.' Voor sport- en speelvelden bevatten mengsels vooral Engels raaigras, veldbeemd en roodzwenkgras. De verhouding waarin de soorten worden gebruikt, hangt onder meer af van de behoefte aan vocht en bemesting en de snelheid waarmee het gezaaide gras opkomt. Daarbij wordt onderscheid gemaakt tussen grasmatten die het hele jaar door intensief worden gebruikt, zoals voetbalvelden, en grasmatten die vooral in de zomer op de proef worden gesteld, zoals het gras van campings en op speelveldjes.

Voor siergazons gelden weer andere eisen. Als regel bevatten die geen Engels raaigras. De snelheid waarmee het gras ontkiemt, wortel schiet en zich vestigt, is hier minder belangrijk. De mengsels voor siergazons bestaan vooral uit veldbeemdgras, rood- en hardzwenkgras en struisgras. Siergazons hebben een fijne en dichte zode; ze verdragen betreding in de zomer beter dan in de winter. Struisgras en roodzwenkgras ontwikkelen uitlopers waarmee kale plekken snel dichtgroeien. Gras voor wegbermen moet een sterke zode vormen, zich snel vestigen en, wat heel belangrijk is: niet te hard groeien, want dan moet het te vaak worden gemaaid en dat is een kostenpost die gemeenten graag beperken. Gras op dijken moet, anders dan gras voor siergazons, vooral bestand zijn tegen betreding in de winter; het moet dan ook goed tegen vocht kunnen. In de zomer moet het weer bestand zijn tegen droogte. Om die reden bevat het een flinke component roodzwenk- en veldbeemdgras.

Kwekers houden met al deze elementen rekening als ze zich nieuwe doelen stellen en proberen de kwaliteit van hun zaden te verbeteren. Daarbij is het heel gebruikelijk dat ze een horizon aanhouden van wel twaalf tot vijftien jaar. Met nieuwe technieken waarbij DNA-scores met de computer worden geanalyseerd, kunnen resultaten van kruisingen sneller worden beoordeeld en geselecteerd. Daardoor kunnen kwekers drie tot vier jaar besparen bij de ontwikkeling van een nieuw ras. Het gaat uitdrukkelijk niet om het veranderen van de erfelijke factoren, maar om het herkennen ervan. Genetische aanpassing van het materiaal is in Europa niet toegestaan en dat betekent dat zo'n ras in Nederland niet op de markt mag worden gebracht. In de Verenigde Staten mag het wel.

Selecteren

In principe gaan kwekers uit van het materiaal dat ze in huis hebben en proberen ze dat te verbeteren. Een enkele keer maken ze gebruik van grassen die op straat te vinden zijn en bijvoorbeeld in spleten tussen het asfalt groeien. Grassprietjes die het daar volhouden, moeten wel taai zijn en zich goed kunnen handhaven. Die eigenschap is voor veel toepassingen aantrekkelijk. In essentie begint elk kweekprogramma met het creëren van genetische variatie. Kruisbestuivers, zoals Engels raaigras en roodzwenkgras, laten zich op die manier gemakkelijk vermenigvuldigen. Daarna is het een kwestie van vermeerderen, opnieuw kruisen en eindeloos selecteren. Jan van den Boom: 'Wij zijn blij als uit de vijfduizend testveldjes die we elk jaar inzaaien, na drie jaar testen

SPECIAL GRAS

één of twee nieuwe rassen komen die zo goed zijn dat ze in de Grasgids worden opgenomen. Vijfennegentig procent valt af en maar vijf procent gaat door naar de officiële beproeving.'

De kweekprogramma's zijn niet alleen uiterst zorgvuldig opgezet, ook worden de nieuwste technieken gebruikt. Omdat veldbeemdgras zich niet goed leent voor gericht kruisen, wordt gewerkt met andere methoden om tot de gewenste variatie te komen. Door middel van bestraling en het gebruik van het chemische middel colchicine kan bij diploïde rassen het aantal chromosomen worden verhoogd. Dat maakt het mogelijk om rassen die in eerste aanleg een verschillend aantal chromosomen bezitten toch te kruisen. De nakomelingen moeten zich daarna op een natuurlijke manier verder kunnen voortplanten.

Kruisbestuivers, zoals Engels raaigras en roodzwenkgras, laten zich op die manier gemakkelijk vermenigvuldigen

Graspollen

Na de eerste kruising wordt het zaad uitgezaaid; de eerste generatie nakomelingen wordt scherp geselecteerd op gewenste eigenschappen. De vorm van de plant is belangrijk: een veld vol graspollen voetbalt en golft niet lekker. Resistentie tegen ziekte weegt steeds zwaarder, omdat het gebruik van ziektebestrijdingsmiddelen in verband met milieubelasting en duurzaamheid steeds minder wordt toegestaan en vanaf 2020 helemaal niet meer mag. Hier is voor kwekers een wereld te winnen. De fijnheid van het blad en de gevoeligheid van de plant voor droogte en overvloedig vocht zijn eveneens selectiecriteria. Om die eigenschappen goed en gecontroleerd op de proef te kunnen stellen, beschikken kwekers over geavanceerde laboratoria met klimaatkamers waar de resistentie tegen ziekte en de gevoeligheid voor klimatologische omstandigheden goed kunnen worden getest. Ook als een enkele plant zich goed gedraagt, wil dat niet zeggen dat die geschikt is. Gras moet

MOGEN WIJ U UPGRADEN?

FINANCIERING
VANAF

0% **

KOOP EEN 2500E – VOOR DE PRIJS VAN EEN 2500B*

2500E met elektrisch aangedreven maaikooien, nu voor de prijs van een 2500B met mechanisch aangedreven maaikooien. Vraag uw dealer naar een offerte op maat.

JOHN DEERE

NOTHING RUNS LIKE A DEERE

*Alleen verkrijgbaar bij deelnemende dealers tot 30 april 2018. **De financieringsactie is geldig t/m 31 januari 2018. Vraag uw dealer naar alle voorwaarden en condities. Alle aanbiedingen zijn onder voorbehoud van acceptatie door John DeereFinancial, 's-Hertogenbosch.

Jan van den Boom

het goed doen in een gazon en de bodem op de juiste manier bedekken. Om dat allemaal te testen, beschikken de kwekers over honderden gazonnetjes van vijftig bij vijftig centimeter. Hier kan onder meer worden getest hoe de grasmat zich gedraagt als die wordt belast of extra kort wordt gemaaid. Een aparte machine, een wals met noppen, bootst het effect van voetbalschoenen na. Bij Barenbrug wordt die van augustus tot mei twee keer per week over de veldjes gereden en dan is goed te zien in hoeverre een nieuwe variant daartegen bestand is en hoe snel die herstelt. Alleen de taaiste planten blijven over en gaan door naar de volgende ronde.

Daarin wordt het gras uitgezaaid in een veld met daaromheen rogge. De opschietende rogge isoleert het gras van de omgeving en voorkomt dat de wind de aren met vreemde pollen bevrucht. Op

deze manier kan de kweker aan voldoende materiaal komen voor verdere tests en verdere selectie. Als de kweker na ongeveer vijf jaar tevreden is met zijn nieuwe ras, begint de officiële testperiode bij PPO, op proefvelden verspreid over het hele land. Die testperiode duurt bij elkaar vier jaar.

Buitenland

Graskwekers werken wereldwijd en moeten ervoor zorgen dat hun producten overal kunnen worden verkocht. Maar dat wil niet zeggen dat een gras dat in de Nederlandse Grasgids op de eerste plaats staat, bijvoorbeeld in de gids in Engeland net zo goed scoort. De criteria die de keurmeesters aanhouden wegen niet overal even zwaar. Zo legt het criterium 'betreding' in Groot-Brittannië minder gewicht in de schaal bij de eindbeoordeling dan in Nederland. Dat komt doordat er in Groot-Brittannië

Zo kan de kweker aan voldoende materiaal komen voor verdere tests en verdere selectie

meer ruimte is, waardoor sportvelden minder duur zijn en dus ook minder intensief worden gebruikt. De Grasgids kent een beperkt aantal rassen. Komen er rassen bij, dan vallen er automatisch ook enkele af. Dat betekent niet dat de kweker ze dan onmiddellijk uit zijn assortiment moet halen: hij mag ze nog wel een aantal jaren verkopen. In het buitenland zijn de spelregels weer anders. In Engeland kan een ras bijvoorbeeld langer op de lijst blijven staan en Duitsland hanteert weer andere regels. Duidelijk is dat greenkeepers van velden waaraan de hoogste eisen worden gesteld, zoals in stadions van topclubs in het voetbal, het beste willen wat de markt te bieden heeft. Dat wil echter niet zeggen dat elke club hetzelfde gras zal kiezen; de omstandigheden in het stadion in Moskou zijn immers niet hetzelfde als die in de stadions van Barcelona of Madrid. 'Engels raai gras, een belangrijke component in voetbalvelden, wordt in het noordwesten van de Verenigde Staten wel gebruikt, maar in Florida, Australië en Brazilië floreert het niet', zo illustreert Van den Boom.

Be social

Scan of ga naar:

www.Greenkeeper.nl/artikel.asp?id=9-7191

Aquaco B.V. is de one stop shop in watertechniek

Ontwerp • Engineering • Realisatie • Service en onderhoud

www.aquaco.nl

AQUACO
Specialist in H₂O

We love making water work

Zoeken naar balans tussen octrooi- en kwekersrecht

'Je kunt geen eigenaar zijn van natuurlijke eigenschappen'

Het Europees Octrooibureau verleent sinds afgelopen zomer geen octrooi meer op klassiek veredelde bloemen, planten en zaden. Dat is het resultaat van een jarenlange lobby van de kwekers bij de Europese Commissie en het Europees Octrooibureau. Door het schrappen van deze mogelijkheid ligt de weg naar samenwerking tussen kwekers bij vernieuwing van hun producten weer open.

Auteur: Theo Haerkens

De Europese wetgever heeft nooit de bedoeling gehad octrooien te verlenen op producten die het resultaat zijn van essentieel biologische processen. Plantum, de organisatie van bedrijven die zich bezighouden met veredeling en vermeerdering van planten, is tevreden met het besluit van het Europees Octrooibureau, afgelopen zomer, om per 1 juli van dit jaar (2017) geen octrooi meer te verle-

nen op planten die 'het product zijn van wezenlijk biologische processen'.

Het octrooirecht dat grote biotechnologiebedrijven aanvankelijk in de Verenigde Staten aanvroegen, en dat ook Europa heeft bereikt, botst met de gebruiken in de kwekerswereld, waar eveneens intensief wordt gewerkt met levend materiaal.

Het gaat er volgens Judith de Roos van Plantum om dat je geen eigenaar kunt zijn van natuurlijke eigenschappen van een plant. 'Je kunt wel eigenaar zijn van een ras, maar niet van de natuurlijke eigenschappen van een ras.' Een voorbeeld: 'Als je door kruising en selectie een roos hebt gekweekt zonder doorns, mag je die als nieuw ras in de markt zetten. Volgens het kwekersrecht mag een

6 min. leestijd

ander dat ras niet zonder toestemming vermeerderen en vermarkten. Hij mag wel een andere roos zonder doorns ontwikkelen op basis van de eerste roos zonder doorns en zo een nieuw ras kweken.' Als de roos zijn doorns kwijt is geraakt door een biotechnologische ingreep en niet door kruisen en selecteren, is dat meer een technische ingreep en daarop kun je nog wel octrooi aanvragen. De methode is dus onderscheidend.

Kwekersrecht

Tot het moment dat de biotechnologie zijn intrede deed in de kwekerswereld, was dit geen kwestie; de kwekers van planten en zaden hadden genoeg aan het kwekersrecht, dat uit 1945 stamt. Daarmee was het werk van een kweker van een bijzondere plant voldoende beschermd en konden zijn collega's toch verder werken met die bloem of plant of met dat zaad als uitgangspunt. Het kwekersrecht geldt vijftienvintig jaar en richt zich vooral op telers en vermeerderaars.

De kwekersrechtvergoeding kan eenmalig zijn. Als zaad wordt verkocht voor de productie van planten, is de vergoeding verwerkt in de zaadprijs. In het geval dat er gedurende meerdere jaren uitgangsmateriaal wordt doorvermeerderd, bijvoorbeeld door het snijden van stekken van moederplanten, kan jaarlijks een afdracht worden gedaan, gerelateerd aan de omzet ervan.

Het octrooi richt zich behalve op telers en vermeerderaars ook op veredelaars. Bij een octrooi kan een eenmalige betaling worden afgesproken, maar doorgaans wordt in ruil voor een licentie afgesproken een deel van de omzet van de met het octrooi ontwikkelde planten af te dragen. Licenties op octrooien gelden twintig jaar, gerekend vanaf het moment van de aanvraag die aan de ontwikkeling van het product voorafgaat. 'Grote bedrijven komen daar doorgaans wel uit; kleinere bedrijven zonder octrooien hebben geen onderhandelingspositie en worden vaker buiten de deur gehouden', schetst De Roos. 'Als het gaat om een nieuw kleurtje is de onderhandelingspositie bovendien anders en praat je over minder geld dan wanneer het gaat om iets essentieels als resistentie tegen ziekte.'

Anders dan de kwekers, maken biotechnologiebedrijven geen onderscheid tussen het eigendomsrecht op iets dat de mens zelf heeft gecreëerd en het eigendomsrecht op iets van natuurlijke oorsprong. Zij willen het octrooirecht toepassen op levende organismen. Het octrooirecht deed in 1998 zijn intrede, toen de biotechnologie zich ging bezighouden met het kweken van menselijke

SPECIAL GRAS

Duidelijkheid over dit soort zaken is nodig om de innovatie in de plantenveredeling weer vleugels te geven

stamcellen. De regels daarvoor werden vervolgens toegepast op andere biologisch materiaal, vertelt De Roos: 'Er zijn ook uitzonderingen: er kan geen octrooi worden aangevraagd op plantenrassen, niet op essentieel biologische processen en nu ook niet meer op de resultaten daarvan. Dat is een verfijning van de uitzondering op het octrooirecht die al bestond.'

Succes kwekers

Plantum benadrukt dat het toekennen van octrooi en de bijl zet in het succes dat de Nederlandse kwekers naar de top heeft gebracht en dat hen heeft gemaakt tot de wereldspelers die zij zijn. Juist door verder te borduren op successen van anderen kom je tot verbetering, is de gedachte. Het octrooirecht zet een rem op die innovatie, omdat kwekers elkaars producten niet meer kunnen gebruiken om verder te komen. Het octrooirecht maakt een eind aan deze vorm van samenwerking, het uitwisselen van ervaringen en het onderlinge vertrouwen dat daaraan ten grondslag ligt, vinden de tegenstanders.

Een ander praktisch punt dat Judith de Roos aanvoert, is dat kleine kwekers geen zin hebben om hun geschillen met multinationals uit te vechten voor het Octrooibureau. 'Dat kost veel tijd, energie en geld.' Overigens houdt dit soort multinationale bedrijven zich meer bezig met de ontwikkeling van groentezaden en grote landbouwgewassen, zoals mais en soja, dan met de ontwikkeling van grassen. Maar dat wil niet zeggen dat de kwekers van gras en graszaden en andere branches de ontwikkelingen op dit gebied niet met belangstelling volgen.

Nu moet in de praktijk blijken waar precies de grens ligt bij het verlenen van octrooien op levend materiaal. Volgens tegenstanders van het octrooirecht leidt dit recht tot verenging van de genetische pool die kwekers tot hun beschikking

De Europese wetgever heeft nooit de bedoeling gehad octrooien te verlenen op producten die het resultaat zijn van essentieel biologische processen

GEZONDE GOLFBAAN

Basis voor sportieve prestaties

Optimaal beheer van golfbaan vraagt inzicht in alle aspecten die van invloed zijn op de gezondheid van de grasmat. Eurofins Agro biedt dit inzicht met monsternamen, analyse en advies voor bodem, plant en water.

Eurofins Agro

Binnenhaven 5, 6709 PD Wageningen

E-mail | emile.bezemer@eurofins-agro.com

Telefoon | 06 11 26 49 27

groeïend inzicht

www.eurofins-agro.com

Judith de Roos

Jan van den Boom

Nu moet in de praktijk blijken waar precies de grens ligt bij het verlenen van octrooien op levend materiaal

hebben om hun producten op de klassieke manier te verbeteren. Op den duur zou dit invloed kunnen hebben op de wereldvoedselproductie, omdat de verbetering van voedselgewassen niet snel en goed genoeg meer gaat.

‘Dat is een belangrijk punt’, vindt productmanager Jan van den Boom van Barenbrug Holland. Hij vindt het geen goede zaak dat de voedselvoorziening in de wereld in slechts enkele handen komt. ‘Alleenrecht is leuk voor een bedrijf, maar als consument wil je dat niet. Kijk maar eens hoe het gaat met de prijzen van medicijnen.’ Hoewel mais, soja en rijst ook grassen zijn, maakt het graszaadbedrijf niet onmiddellijk deel uit van de voedselproductie. ‘Maar wij vormen natuurlijk wel een belangrijke schakel in de vleesproductie.’

Het Europees Octrooibureau heeft een belangrijke stap gezet door de interpretatie van de Biotechnologierichtlijn van de Europese Commissie over te nemen. Daarmee zijn twijfels weggenomen over de bedoeling van de Europese wetgever, de

Europese Raad en de Europese Commissie met de wet uit 1998. Volgens Plantum is nu duidelijk dat er geen octrooi mogelijk is op planten die ontwikkeld zijn door ze op de traditionele manier met elkaar te kruisen en de beste exemplaren uit deze nakomelingen te selecteren.

Balans

Het Octrooibureau is een onafhankelijke instelling, die slechts gebonden is aan de nationale regeringen van de landen in de Europese Unie én aan de regeringen van tien andere landen. Met elkaar bepalen deze landen het beleid van het bureau. Tot de tien landen behoren Zwitserland en Noorwegen, die beide nauwe banden hebben met de Europese Unie, maar er geen deel van uitmaken. Deze landen werken met het Octrooiverdrag, dat aansluit op de afspraken binnen de Unie.

Nu twijfels over de bedoeling van de Biotechnologierichtlijn zijn weggenomen, moet er nog een balans worden gevonden tussen kwekersrecht en octrooirecht. Daarvoor moeten nog wat

stappen worden gezet, omdat het op dit moment nog niet duidelijk is wat er nog onder de uitzonderingen van het octrooirecht valt. ‘We kijken hoe nieuwe technieken zich ontwikkelen, maar een andere juridische formulering kan ook van invloed zijn’, aldus De Roos. ‘Denk aan bestraling van zaden om het aantal chromosomen van planten te veranderen. Als je daar verder mee kweekt, is er dan sprake van een product van de klassieke veredeling of van een product van een biotechnologisch proces?’

Duidelijkheid over dit soort zaken is nodig om innovatie in de plantenveredeling weer vleugels te geven. Vernieuwingen dreigden vast te lopen, omdat kwekers die gebruikmaken van materiaal waar een octrooi op rust, werden geconfronteerd met een verbod om met dat materiaal te werken. Het kon niet langer het uitgangspunt zijn voor nieuwe producten. Het octrooirecht belemmert een kweker om verder te werken met het materiaal van zijn collega en zo tot iets volkomen nieuws te komen.

Overigens zijn voorstanders van de toepassing van het octrooirecht op veredelingsproducten, zoals multinationals als Monsanto en DuPont Pioneer, ook lid van Plantum, omdat zij ook in Nederland een vestiging hebben. Maar Plantum-leden hebben elk één stem, of ze nu groot of klein zijn. Hoewel gestreefd wordt naar consensus, is het wel eens nodig om te werken met meerderheidsstandpunten. De Roos benadrukt dat Plantum zich ook met zaken bezighoudt waarbij alle leden hetzelfde belang hebben. ‘We hebben een verhitte discussie gehad. Maar er is meer dan dit dossier; dat hoeft onze organisatie niet te splijten.’

Be social

Scan of ga naar:

www.Greenkeeper.nl/artikel.asp?id=9-7192

De Ridder

GOLF-, SPORT- EN GROENVOORZIENINGEN

BEN JIJ ONZE NIEUWE COLLEGA?

De Ridder BV is een sportieve allround groenvoorzieners met een passie voor onderhoud van golfbanen en een prettige woon- en leefomgeving voor iedereen. Bij (bedrijfs)tuinen en buiten sportterreinen verzorgen wij de aanleg, het beheer en onderhoud. We handelen en ondernemen met respect voor de natuur en zetten ons in voor een toekomstbestendige groensector. Wij zijn een gecertificeerde onderneming op het gebied van VCA, PSO (trede 3), ISO, Groenkeur en CO2 (trede 5).

Al sinds 1926 staan bij familiebedrijf De Ridder inzet, vakkennis, flexibiliteit en productinnovatie centraal. Onze ruime ervaring staat borg voor een optimale begeleiding van onze projecten. Wij hebben een machinepark in eigen beheer, daarmee begrijpen wij de techniek achter het beheer van groen. Wij ontzorgen onze klanten met duurzame en innovatieve oplossingen die inspelen op technologische en maatschappelijke veranderingen. Nu én in de toekomst.

Vanwege de uitbreiding van ons team zijn wij op zoek naar een:

Hoofdgroenkeeper m/v (regio Zuid-Holland en Utrecht)

Je bent de specialist op het gebied van baanonderhoud en voert samen met het groenkeepersteam werkzaamheden uit aan de golfbaan. Je hebt een cruciale, uitvoerende, begeleidende, adviserende en controlerende rol waarbij je communiceert zowel met opdrachtgever als jouw direct leidinggevende.

Wij bieden

- een marktconform salaris
- goede arbeidsvoorwaarden
- een hele mooie werkplek

Wij vragen

- opleiding Hoofdgroenkeeper
- aantoonbare werkervaring als Hoofdgroenkeeper
- goede leidinggevende en communicatieve vaardigheden
- flexibele instelling ten aanzien van je werktijden, ook in het weekend
- pro-actief

Interesse?

Stuur per e-mail je motivatie met CV naar Femke Tolsma via femke@jderidderbv.nl.

Wil je eerst nog meer weten of heb je vragen, bel dan met Femke Tolsma via 0346 351 880.

Wij feliciteren Arjen Westeneng Greenkeeper of the year 2018

En Davy Driesen als
Toro Greenkeeper Student of the Year 2018

Met dank aan de sponsors Jean Heybroek, Bayer en ICL, heeft de jury op donderdag 8 december 2017, Arjen Westeneng hoofdgreenkeeper van de Woeste Kop uitgeroepen tot Greenkeeper of the Year 2018.

Verder feliciteren wij Davy Driesen als Toro Greenkeeper Student of the Year 2018.

De uitreiking vond plaats tijdens het Golf & Groen Symposium in Driebergen en Green Tie Dinner van de Greenkeeper.

www.greenkeeperoftheyear.nl

*Of een grasmat nu groen of geel is,
de rode draad is passie voor je vak.*

*Mens en natuur samen als de kleuren van de regenboog,
een gouden combinatie voor een succesvol nieuwjaar!*

Een mooi en gezond 2018

Martin, Koert, Monique, Jannes, Dave, Jan, William

NGA/De Enk-regiomiddag in de Amsterdam ArenA

Woensdag 6 december 2017 was er de NGA/De Enk-regiomiddag in de Amsterdam ArenA. Het was een mooi en vol programma, waarbij Paul Baas, fieldmanager van de ArenA, en Joep Cranenbroek, afgestudeerd aan de HAS Hogeschool, de spits afbeten met een toelichting op de mat van de ArenA. Joep Cranenbroek doet veel onderzoek met sensoren in de grond. Met deze informatie wil men te weten komen wat de groei-factoren zijn en wat men kan veranderen of bijsturen. Zo is er een plek waar bijna nooit zonlicht komt en waar moet worden bijgestuurd. Dit is maar een klein voorbeeld van een heel complex gebeuren in de ArenA. Want een mooie en gezonde grasmat op beton hebben en houden is een hele uitdaging; veel uren van bijlichten, mesten, zaaien en maaien is niet altijd even makkelijk. Na de presentatie gingen de aanwezigen naar het veld. Hier was het tijd om vragen te stellen en om even aan het gras te voelen. Sommigen vonden het binnenkomen van de zaal naar de tribunes al heel wat en maakten dan ook foto's en selfies. Het was mooi om te zien hoe zowel Ajax- als Feyenoord-mannen het veld bekeken en erover praatten. Gras verbreedert. Na het bezoek en een korte pauze, ging het programma verder met Arjan Knottnerus van Fieldturf Benelux. Hij is de man van de hybridevelden, grasvelden met een kunststofvezel in de mat. Bij hybridevelden worden vezels 18 cm diep in de graszode geprikt; ze steken dan 2 cm

boven het maaiveld uit. Een hybrideveld kan ook bestaan uit een kunststofmat waarin 3,5 cm zand/toplaag wordt gestrooid en geborsteld, waarna er wordt ingezaaid. Op een dergelijke mat kunnen veel meer uren gespeeld worden dan op een gewone mat. Het is ongeveer 25 jaar geleden dat dit voor het eerst werd uitgetroefd. Deze techniek is de afgelopen jaren zo verfijnd, dat het veld nog mooier en beter is geworden om op te voetballen. Na de vragen van het publiek ging het gezelschap naar de bar voor een hapje en drankje. Het was een mooie, leerzame middag op een prachtlocatie, met positieve reacties. Peter (Bobeldijk), bedankt voor de organisatie!

De 53ste alv van de NGA

De algemene ledenvergadering is gehouden op The International. Er is een goede opkomst van 61 leden. Naast de reguliere en standaard onderwerpen wordt er kort teruggekeken op het afgelopen jaar. Daarna volgt een blik op de toekomst met veel nieuws en mooie evenementen om naar uit te kijken. Tijdens de vergadering komen alle commissieleden aan bod om de belangrijkste zaken toe te lichten.

Hoogtepunten uit de vergadering zijn:

- Er komt een landelijk onderzoek naar het aantal fte greenkeepers dat werkzaam is in Nederland. De uitslag zal worden gebruikt voor onze toekomstvisie en de te bepalen doelstellingen, o.a. groei van het ledenaantal van de NGA. Voor dit onderzoek is een budget beschikbaar gesteld door de golfalliantie.
- De sponsorcommissie heeft een nieuw idee: 'NGA op weg'. Sponsoren zullen per bus worden bezocht. De eerste keer gaan we bij Bayer op bezoek. De sponsor krijgt de kans om het bedrijf te laten zien en te presenteren.
- In januari is er de mogelijkheid om naar Harrogate te gaan. Dit bezoek wordt gecombineerd met een bezoek aan de JBC-golfcourse.
- In september wordt er gewerkt aan een programma om achter de schermen te kunnen kijken, een soort sneakpreview, bij de Ryder Cup. De werkplaats wordt voor ons opengesteld en we maken kennis met de hoofdgreenkeeper, die ons alle ins en outs vertelt. Misschien te combineren met een dagje Parijs?
- De communicatie loopt goed. Er zijn zelfs complimenten van de NGF voor de Facebookpagina. Er zijn 472 volgers en het aantal is het afgelopen jaar met 100 gegroeid. Er is een negenstappenplan gemaakt om het communicatieplan uit het beleidsplan ten uitvoer te brengen. De belangrijkste spil in dit verhaal is de website en daarnaast diverse socialemediakanalen. De insteek is informerend en transparant.
- De NGA is financieel gezond. Dit wordt toegelicht door de accountant. Met instemming van de vergadering blijft er een kascommissie. Het bestuur is blij met deze keuze; het is een mooie traditie. De penningmeester kan meedelen dat de contributie voor komend jaar gelijk blijft. De begroting wordt toegelicht en door de vergadering goedgekeurd.
- Het afgelopen jaar is een mooi aantal mensen geslaagd voor diverse opleidingen. Dit is een van de belangrijkste speerpunten van de NGA: kennis delen en *lifelong learning*. De gewasbeschermingsdagen zijn goed bezocht: in totaal 80 personen. Het komende seizoen mag de NGA deze dagen zelf en onafhankelijk organiseren.
- Van het fonds PTC wordt nog steeds gebruikgemaakt. Er is voor komend seizoen voldoende budget om greenkeepers te ondersteunen die zichzelf verder willen ontwikkelen.

- Regio's en evenementen zijn ook dit jaar weer goed bezocht. De Nederland-Belgiëdag, de greenkeeperswedstrijd en de Prins Claus Beker zaten helemaal vol. Ook voor komend seizoen zijn de meeste data bekend en gaan we uit van een goede opkomst. Zie de kalender op onze website www.ngagolf.nl.
- Na tien jaar neemt Antoon Kuijstermans afscheid als bestuurslid. Wel blijft hij betrokken bij de regio zuid en de organisatie van de wedstrijden. Na het officiële afscheid wordt Dave Muis als opvolger aangedragen door het bestuur. Met instemming van de vergadering gaat hij met veel plezier en energie beginnen aan zijn rol bij de NGA.

Na de laatste officiële zaken en de rondvraag wordt de vergadering gesloten.

De NGA feliciteert de **Greenkeeper of the Year 2018, Arjen Westeneng** en de **Toro Greenkeeper Student of the Year 2018, Davy Driesen**.

De NGA waardeert het bijzonder dat Arjen en Davy het vak van greenkeeper promoten en zichtbaar maken hoe belangrijk deze beroepsgroep is voor het niveau en de status van de golfsport.

Italian Open - Golf Club Milano

Melissa Minnaard

That's what's next, in de stijgende lijn van mijn wens om voor mijn 40e levensjaar elk Europees land en elk continent op de wereld te hebben bezocht en daarmee een echte Zeeuwse international te worden. Een bezoek aan Italië staat sinds mijn pubertijd hoog op mijn verlanglijstje en nu is het er dan toch eindelijk van gekomen. Een Rolex-serie-event met in totaal 7 miljoen euro aan prijzengeld. Dit belooft wat; tenminste, dat zou je denken. Al lang van tevoren hoor ik geluiden dat de baan er niet al te best bij ligt. Het event zou dan in eerste instantie gehouden worden op Park Royal I Roveri, nabij Turijn, maar is om economische en politieke redenen toch verplaatst naar Milaan, waar het al eerder is gehouden.

Hoewel zowel Park Royal als GC Milano in de top tien van Italië staat, kunnen ze mij qua onderhoud toch niet bekoren, noch ben ik ervan onder de indruk, hoewel de ligging in een park prachtig is te noemen voor beide. Beide banen bezoek ik in het najaar. De bomen vertonen een schitterend kleurenpalet en bij Park Royal is het bijna betoverend, met de bergen als achtergronddecor.

Net als in Tsjechië heb ik het gevoel dat de wereld van greenkeeping en golf hier niet echt leeft. Ik zie dit in meerdere dingen terug: het maai-beeld, het gebruik van machines, de staat van het dagelijkse onderhoud, de omgeving, de omgang met het land, de kleine dingen. Het is hoofdzakelijk een gevoel dat bij mij wordt opgeroepen en dat wordt bevestigd door wat ik zie en hoor.

Sinds 2003 is Italië chemievrij. Bij ons hoor je allerlei geluiden omtrent de Green Deal en zie je wat er allemaal voor gedaan wordt. Dat vind ik hier toch tegenvallen. Ik had echt gehoopt dat ik met iets nieuws thuis zou komen, weer een beetje wijzer zou zijn geworden over dit onderwerp. Mogelijk mis ik hierin iets en stelde ik niet de juiste vragen. Maar wij lopen nog tegen het jaar 2020 aan te hikken, werken er met volle energie aan. Zou dat over vijftien jaar bij ons nog zo zijn?

Iets nieuws wat ik ben tegengekomen is divot-zand. Dit wordt door de mensen zelf gemengd met groen en oker. Wat ik tot nu toe vaak ben tegengekomen op andere toernooien, is divot-zand met een kunstmatig kleurtje groen. Het is nog altijd beter dan het alternatief van wit zand, maar het is en blijft een kunstmatige vertoning. Door de twee kleuren te mengen met een pigment, ontstaat er een natuurlijk uitzienende kleur. Het is net alsof er gras *clippings* liggen. Het matcht beter met de omgeving. In hoeverre het watervast is, weet ik niet, want het heeft niet geregend. Maar ik heb mij laten vertellen dat het kleurvaster is dan verf.

Dit alles gezegd hebbende, moet ik toegeven dat ik de baan duidelijk heb zien verbeteren in de twee weken dat ik er was, en dat er hard gewerkt werd om er iets moois van te maken.

Ondanks de staat van het onderhoud kan ik een bezoek aan dit toernooi zeer aanbevelen. Je leert van het contrast tussen verschillende evenementen: de baan, de organisatie, hoe het wel, maar vooral hoe het niet moet. Ook de geboden accommodatie en het eten zijn keurig geregeld; daar hoef je je geen zorgen over te maken. Het is nog onduidelijk waar het Italian Open volgend jaar gehost zal worden; het zal tussen Park Royal en Golf Club Milano gaan. Op beide banen heb ik goede contacten en ze hebben beide aangegeven open te staan voor vrijwilligers. Mocht er interesse zijn om naar het zuiden af te reizen, dan help ik enthousiaste collega-greenkeepers graag om contact te leggen.

Wil je het verslag verder lezen? Kijk dan op de homepage van de NGA www.ngagolf.nl – reizende reporter deelt ervaringen.

Verslag contactdag NGA

Na afloop van de jaarlijkse algemene ledenvergadering was er door de evenementencommissie een contactmiddag/-avond gepland. In het prachtige clubhuis van The International werden de gasten die niet naar de ledenvergadering waren gekomen en de reeds aanwezige NGA-leden hartelijk ontvangen met koffie en thee, om daarna de wei in te gaan voor een rondleiding over de baan.

De aanwezige gasten werden verdeeld over twee groepen, onder leiding van architect Bruno Steensels en greenkeeper Frits Vasbinder. Architect Steensels vertelde enthousiast over de bijzonderheden van het ontwerp en de aanleg. Greenkeeper Frits legde in zijn verhaal meer de nadruk op de ins en outs van het dagelijks onderhoud. Nogmaals hartelijk dank voor deze informatieve en interessante rondleiding.

Na een gezellige napraat ving het diner aan. Het was een mooi plaatje: tachtig vakgenoten aan een heerlijke hamburger!

Rond zes uur begon het avondprogramma. Er was een aantal sprekers gepland met allen een zeer interessant verhaal. Tevens waren wij blij met de pitches die zouden worden gegeven door een tweetal nieuwe sponsors, Fullriver en Belrobotics, over hun services en producten. Helaas stond de spreker van Belrobotics vast in de file. Wij hopen op een ander moment opnieuw een pitch of presentatie in te kunnen plannen. Na de pitch van Fullriver nam William Boogaarts het woord. Hij vertelde over Pro Turf Care en zijn ervaringen in Schotland. Ook gaf hij enkele updates van greenkeepers die met ondersteuning van PTC op prachtige banen ervaring opdoen. Na een korte koffiepauze kwam Erwin Beltman, hoofdgroundsmen van stadion Feijenoord, aan het woord. Erwin vertelde zeer enthousiast over de verschillen, maar ook de overeenkomsten tussen het werk op een golfbaan en op een voetbalveld. Het was een zeer interessant verhaal met leuke anekdotes uit de praktijk.

Wiebe Giesen was de laatste spreker van de avond. Wiebe vertelde over het belang van een goede relatie tussen pro's en greenkeepers. Hij focuste vooral op de jeugd; de jeugd heeft immers de toekomst. Ook Wiebe had enkele grappige anekdotes uit de praktijk. Enkele hoofdgreenkeepers spraken Wiebe na afloop aan om te vragen of hij zijn verhaal ook eens bij hen op de baan kon vertellen; een teken dat er af en toe nog wel wat schort aan de relatie tussen pro en greenkeeper. Des te belangrijker is het dan ook dat de NGA in de persoon van Koert Donkers gastcolleges gaat geven bij de PGA-opleiding.

Het bestuur kijkt terug op een geslaagde middag en avond. De opkomst was overweldigend. Een goed teken. Het is volgens ons erg belangrijk om contact te houden met vakgenoten van andere clubs en banen.

Hartelijk dank voor uw interesse en komst. Wij kijken uit naar een volgende contactdag.

Het NGA-bestuur

NGA-sponsorlijst

De NGA kan niet zonder leden, maar ook niet zonder sponsors. Gelukkig hebben we bij de NGA vele sponsors uit verschillende branches, zoals:

Golfbaantoebehoren en overall leveranciers:

Dutch Golf-Supplies, Duchell, Flevo Green Support, Vos Capelle, Oxland, ProGrass, Range King, Vitagro, Liber Greenkeeping, Fullriver Europe.

Golfbaanaanleg en -onderhoud en consultancy:

A.H.A. de Man, Buiting Advies, De Enk Groen&Golf, Has Kennis Transfer, I.P.C. Groene Ruimte, J. de Ridder, Mobarn, NGF, NLadviseurs, VGR Groep, Vos Ruinerwold Golf, Oosthoek Groep.

Graszaden:

Barenbrug Holland, DLF.

Meststoffen/gewasbescherming/bezandingsmateriaal:

Bayer Environmental Service, Compo Expert, DGP Getros Handelsonderneming, Heicom, ICL Specialty Fertilizers, Melspring, GreenMix, Aqua-Aid.

Beregening:

Aquaco, Bas van Oosterhout, Smits Leading Water Solutions, Verhoeve Watertechniek.

Machines:

Belrobotics, C. v.d. Pols & Zn, DBS Maaitechniek, Gebr. Bonenkamp, Jean Heybroek, Milati Grass Machines, Kraakman Perfors B.V., Maredo.

Kleding (PBM), gereedschap, mest en graszaad:

Vitagro, Vos Capelle.

Vorraden graszaad slinken, vraag neemt alleen maar toe

Duurzaamheid vraagt om nieuwe rassen, kunstgras geen alternatief

Telers van graszaad maken moeilijke tijden door. Het weer was dit jaar niet erg behulpzaam, met droogte en nattigheid op de verkeerde momenten.

De voorraden slinken en de prijzen stijgen, net als de vraag naar duurzame rassen. Kunstgras beschouwen de telers allerminst als een bedreiging.

Auteur: Theo Haerkens

Graszaad is een teelt met risico's: de ene keer is het te droog en de andere keer te nat, zoals de telers dit jaar ondervonden. Vooral in het westen van Nederland was het in mei, als het Engels raaigras in bloei moet komen, te droog. In het najaar begon de teelt in het midden en noorden van het land veelbelovend, maar daar was het juist aan het eind van het seizoen weer te nat, waardoor het zaad tegen de oogsttijd op de grond viel en verloren ging.

'Sommige boeren maken van de nood een deugd en telen ook komend jaar gras op die akkers, zodat ze er niet veel extra werk aan hebben. Maar niet alle rassen lenen zich daarvoor', waarschuwt Jan van den Boom, productmanager bij Barenbrug Holland. 'Als ze het zo doen, zijn de kosten minder hoog, maar dat geldt ook voor de opbrengsten.'

Engels raaigras is een belangrijke component van de grasvelden in sportcomplexen en parken en over het algemeen is de oogst goed, aldus Van den

Boom. Dat is niet de ervaring van Steven Wiersema, sales- en productmanager van DSV Zaden. Volgens hem bleef de productie van Engels raaigras onder het vijfjarig gemiddelde. Salesmanager Hendrik Nagelhoud van DLF schat de verminderde

Door mengsels aan te passen weten de leveranciers toch te voldoen aan de wensen van hun klanten

opbrengst van het Engels raaigras dit jaar op al snel vijf tot tien procent, gebiedsgewijs oplopend tot soms meer dan twintig procent. Ook de voorraden roodzwenk en hardzwenk nemen af. 'Dit

gaat al een paar jaar zo, maar gelukkig kunnen we onze klanten nog wel bedienen.' Graszaad kan gerust een paar jaar worden bewaard en verliest onder goede bewaarcondities niet snel aan kiemkracht. Door mengsels aan te passen, weten de leveranciers toch te voldoen aan de wensen van hun klanten.

De oogst van veldbeemd, de fijnbladige soort die voor sportvelden ook onmisbaar is, viel dit jaar evenmin mee. Wiersema: 'De markt is krap en kon weleens nog krappere worden.' Veel van de veldbeemd die DSV op de markt brengt, wordt in de Verenigde Staten geteeld en de boeren daar zijn er erg op gespitst kilo's te produceren. 'Naarmate het gras beter van kwaliteit is, vermindert de zaadproductie.' Deze wetmatigheid zorgt er soms voor dat akkerbouwers de teelt niet lonend meer vinden en uitwijken naar een ander soort gras of een geheel ander product, zoals graan. De opbrengst van een hectare loopt sowieso behoorlijk uiteen en kan variëren van zeshonderd tot wel vijftienghonderd

8 min. leestijd

derd kilo. Engels raagras levert aanzienlijk meer kilo's zaad op dan veldbeemd, maar de productie is afhankelijk van soort en ras.

Fieldproductiemanager Jeroen Giesen van DSV Zaden vult aan: 'Er is een gezonde marktwerking, maar er is niets te veel; er zijn geen overschotten. De vroege zomerhitte heeft de opbrengsten dit jaar geen goed gedaan', verklaart hij. Een deel van zijn productie heeft hij uit Nieuw-Zeeland gehaald. 'Daardoor komen we nu net uit.'

Giesen kan voldoende areaal vinden voor zijn productie, al speelt de concurrentie van graan en mais zeker een rol. 'Het wisselt; het is een heel spel van factoren. Dit najaar bijvoorbeeld hebben we last gehad van de overvloedige regen. We hebben tien tot vijftien procent minder gezaaid dan we wilden. Dat kunnen we pas volgend jaar compenseren. Een andere optie is om net als afgelopen jaar in Nieuw-Zeeland te produceren', schetst hij. 'Alleen halen we daar niet de kwaliteit die we hier kunnen bereiken. Ik kan daar geen *crop free* en *weed free* graszaad telen. Dat is zaad zonder grove grassen erin en vrij van onkruidzaden. Het is wel EU-kwaliteit.'

Ook Nagelhoud signaleert geen problemen bij het vinden van akkers om zaad te telen: 'Er is voldoende vraag. Het probleem was dit najaar om het zaad de grond in te krijgen. September was veel te nat. We hebben tot circa vijftien procent minder ingezaaid dan we van plan waren. Dat betekent dat er komend jaar opnieuw minder wordt geoogst.' DLF verbouwt veel graszaad voor sportaccommodaties in de belangrijkste zaadgrasproductielanden van Europa: Denemarken en Nederland.

Ondanks de aantrekkingskracht van granen blijft graszaad een aantrekkelijk product voor de akkerbouwer, meent Van den Boom. 'Als je het goed doet, levert het meer op.' Gras is kwetsbaarder dan graan en stelt hogere eisen aan de teler. 'Er zit er meer risico aan de teelt en dat ontbreekt bij graan. Daar staat tegenover dat je met graan nooit het saldo haalt dat mogelijk is bij de teelt van graszaad. Wie het vak in de vingers heeft, kan een mooie boterham verdienen, maar dat geldt net zo goed voor graan als voor gras. Vakmanschap levert meer op', zo vat Van den Boom samen.

Prijzen

De krapte op de markt heeft ook gevolgen voor de prijzen. 'Internationaal zijn die behoorlijk aangetrokken, afhankelijk van soort en ras wel zo'n vijftien procent', stelt Nagelhoud. 'Vooral veldbeemd, dat per hectare minder zaad oplevert dan

Engels raagras, is fors duurder geworden. Ook bij de andere soorten zien we duidelijk een opwaartse trend.'

'Er is veel vraag naar veldbeemd en terecht!', signaleert ook DSV Zaden. 'Maar juist vanwege die afnemende opbrengsten kunnen we minder hectares in productie krijgen.' Waar schaarste is, stijgen de prijzen. Dat is logisch, maar de markt is daar niet klaar voor, legt Wiersema uit: 'Gemeenten hebben het niet al te breed en dan wordt veldbeemd eenvoudig te duur, al is de kwaliteit nog zo goed. Het hangt er natuurlijk wel vanaf wie er tegenover je aan tafel zit. De toegevoegde waarde van een goed product kun je nog wel uitleggen. Dat fieldmanagers enthousiast zijn, is niet voldoende. Bij de afwegingen van de afdeling inkoop heeft gras toch niet altijd de hoogste prioriteit.'

Dat is ook de ervaring van Van den Boom. Hij wijst dat aan gebrek aan kennis bij gemeenten en ziet het ook als het resultaat van de afnemende belangstelling voor groene opleidingen. 'De mensen die daar heel geschikt voor zouden zijn, denken dat ze het grootste deel van hun tijd op een maaimachine moeten zitten en daar voelen ze niet voor. Ze onderschatten het werk soms en willen daarom niet naar die opleidingen.' Van den Boom, die met aanstekelijk enthousiasme praat over gras en graszaad, vindt het jammer dat de aanwas van een nieuwe generatie vakmensen op deze manier achterblijft. 'Het is een gecompliceerd product, maar een heel leuk product.'

Duurzaamheid

Een groot deel van het graszaad voor sportvelden komt van akkerbouwgebieden in Denemarken.

SPECIAL GRAS

Nederlandse akkerbouwers kunnen dankzij het klimaat wel tot oktober wachten voordat ze besluiten gras in te zaaien, en zo inspelen op de vraag van de markt. Ze moeten zich richten op de beste kwaliteit, want anders levert de oogst niet voldoende op om uit de kosten te komen. Los van de kosten van beregning en onkruidbestrijding, hebben de Nederlandse akkerbouwers te maken met dure landbouwgrond en de kosten daarvoor moeten wel worden gecompenseerd.

Al met al is Wiersema niet somber over de toekomst van gras voor sport en recreatie. Hij wijst op de Green Deal, waarbij is afgesproken dat grasvelden vanaf 2020 duurzaam moeten zijn. Dat betekent dat gewasbeschermingsmiddelen vanaf dat jaar taboe zijn voor sportvelden en parken. 'Je moet ervoor zorgen dat een sportveld zich snel herstelt van de schade die ontstaat bij het spelen en zo snel mogelijk weer een gesloten structuur heeft. Waar gras groeit, krijgt onkruid geen kans', redeneert hij. Barenbrug heeft een nieuw soort Engels raagras gekweekt met uitlopers die speel-schade snel herstellen. Wedstrijdvelden kunnen drie- tot vierhonderd uur per jaar worden gebruikt zonder dat ze eronder lijden.

Dat is ook de reden dat beheerders van sportterreinen graag gebruikmaken van speciale mengsels. Doorgaans bestaan die uit twee soorten, maar het kunnen er ook vijf zijn. 'Engels raagras komt snel op en veldbeemd zorgt ervoor dat de grasmat snel herstelt. Dat is een heel sterke combinatie', verklaart Wiersema.

Beheerders die in 2020 niet in de problemen willen komen, werken er nu al aan om hun grasmat dan

KR

Kraakman Perfors B.V. Landbouw-, tuin- en parkmachines

JOHN DEERE
GOLF

JOHN DEERE GOLF PRODUCT RANGE

JAN de WINKEL

HOLLANDSCHE
GREENKEEPING
MAATSCHAPPIJ
SPECIALIST IN AANLEG, ONDERHOUD
& RENOVATIE VAN GOLFBANEN
EN GROENPROJECTEN

HSM
SPORTVELDONDERHOUD
SPECIALIST IN AANLEG & ONDERHOUD
VAN KUNST- EN NATUURGRAS

Bij zowel HGM als HSM bestaat het team uit gedreven mensen met veel kennis en ervaring en wordt er gewerkt met het nieuwste materieel.

Ter aanvulling en versterking voor onze bedrijven zoeken wij

tractor chauffeurs (full-time)
kraanmachinisten (full-time)
greenkeepers/hoveniers (full-time)

Je zult onder andere worden ingezet voor renovatieprojecten, het aanleggen en onderhouden van golfbanen en sportvelden op diverse locaties in Nederland en België.

Ben jij:

- goed in je vak en heb je aantoonbare ervaring
- positief ingesteld en leergierig
- bereid om alle voorkomende werkzaamheden uit te voeren
- flexibel, vind je reizen geen probleem en heb je geen 9 tot 5 mentaliteit

- in het bezit van rijbewijs BE en VCA-certificaat (pré)
- ervaren in aanleg, golf en/of sport (pré)

Stuur dan je CV met motivatie naar Ingrid Martens via lonen@hgm-golf.nl

Hollandsche Greenkeeping Maatschappij B.V.
Hollandsche Sportveldenonderhouds Maatschappij B.V.
Oudendijk 94, 4285 WL Woudrichem
www.hgm-golf.nl www.hms-sport.nl

Jeroen Giesen

Hendrik Nagelhoud

Jan van den Boom

Steven Wiersema

in topconditie te hebben. 'De markt is de laatste jaren niet gekrompen', concludeert Wiersema. 'Er wordt meer doorgezaaid dan in het verleden. Op die manier blijft het gras van sportvelden en golfbanen gezond en krijgt onkruid geen kans.' Om een achttienholesgolfbaan in conditie te houden, volstaat duizend kilo zaad per jaar. Nagelhoud signaleert een ommezwaai naar gezondere grassoorten met een betere beworteling. Zo is het nieuwe tetraploïde Engels raaigras 4turf, met zijn extra chromosoom, duidelijk aan een opmars begonnen. Aan de plant zelf zie je het niet, maar doordat hij toekan met minder stikstof en goed tegen droogte kan, is het gras extra geschikt voor sportvelden, golfbanen en plantsoenen. 'Het verdraagt een zwaardere betreding prima en herstelt gemakkelijk.'

Techniek

DSV Zaden heeft de laatste vijf jaar flink geïnvesteerd in verbetering van de techniek bij de teeltbedrijven en begeleidt die intensief. 'Het lukt steeds beter zoden te produceren die vrij zijn van grove grassen en onkruid', aldus Wiersema. Nagelhoud is enthousiast over de ProNitro-coating, een stikstofcoating die de zaden helpt snel te kiemen en goed te wortelen, wat vooral voor sportvelden belangrijk is. 'Op sportvelden en golfbanen wordt een zode geconstateerd die tot wel dertig procent dichter is, waarin dus beduidend minder plek is

voor onkruiden.' 'Voor een optimaal resultaat moet je samenwerken met boeren die heel precies zijn', is de ervaring van fieldproductmanager Jeroen Giesen van DSV Zaden. 'Het begint ermee dat hij goede percelen zoekt, bijvoorbeeld akkers waarop poot aardappelen en plantuien zijn geteeld. Die gaan vroeg van het land en meestal staat er ook niet veel onkruid. Dan begin je met een goed zaai-bed. Bij de teelt van Engels raaigras is het belangrijkste om met bodemherbiciden te beginnen, zodat onkruid niet de kans krijgt om te ontkiemen.' Giesen houdt in die gevallen goed de vinger aan de pols: 'We bezoeken zo'n perceel tussen september en juli een keer of zes. Normaal is dat een keer of drie.' Voor topkwaliteit maakt ook de teler extra kosten. Hij moet meer gewasbeschermingsmiddelen gebruiken en tegen de tijd dat het gras in het zaad schiet, grove grassen als kropbaar met de hand verwijderen. Bij de afspraken die DSV maakt met de producenten van het gras hoort dan ook een ruimere vergoeding.

Kunstgras

Ook de discussie over kunstgrasvelden, die mogelijk bedreigend zijn voor de gezondheid, heeft een positieve invloed op de toekomstige vraag naar gras en graszaden. 'Ik zie de markt voor natuurlijk gras niet krimpen', aldus Wiersema. 'Er is nog steeds vraag naar kunstgras. Als een voetbalclub in de stad twaalfhonderd leden heeft en de mogelijk-

SPECIAL GRAS

heid om extra velden aan te leggen ontbreekt, snap ik dat je zo'n veld wilt. Natuurlijk gras wordt dan te zwaar bespeeld en dan kun je niet anders.' Maar hij gaat er niet van uit dat kunstgrasvelden massaal worden vervangen door natuurlijk gras: 'Al zou dat financieel gezien niet gek zijn.' Ook Nagelhoud vindt kunstgras duur en vreest dat de kunststofvelden op den duur molenstenen worden om de nek van clubs en gemeenten. 'De afschrijving valt vaak tegen. Wij zien dat ze soms maar zes tot tien jaar meegaan in plaats van twaalf tot veertien jaar. Dat scheelt nogal, en dan moet er ook nog geld komen voor vervanging.' De topclubs in de wereld spelen in hun stadions stuk voor stuk op natuurlijk gras. Alleen al vanuit de gedachte dat je gelijke speelomstandigheden wilt, is dat vanzelfsprekend, vindt Wiersema. Dat wil overigens niet zeggen dat overal hetzelfde gras ligt. De grasmat in Moskou staat bloot aan andere klimatologische omstandigheden dan die in Spanje of Frankrijk.

Wiersema verbaast zich wel over de keuzes van amateurvoetbalclubs en gemeenten. 'Soms wordt er gekozen voor kunstgras, terwijl het strafschoopgebied helemaal geen tekenen vertoont van overbelasting.' En ook als dat wel zo is, is een kostbaar kunstgrasveld niet altijd nodig. 'Een hybridesysteem met drie procent kunstvezel in een natuurlijk veld vergroot het aantal bespeelbare uren al aanzienlijk.' Met beter onderhoud is het in veel gevallen niet eens nodig over te stappen op kunstgras, tekent Nagelhoud aan. 'Ook kunstgras heeft onderhoud nodig; dat wordt wel eens vergeten!'

Los van de uitspoeling van kwalijke stoffen dragen kunstgrasvelden niet bij aan een beter milieu. Nagelhoud wijst erop dat de velden geen CO2 opnemen en net als steden bijdragen aan de opwarming van de aarde: 'Dat scheelt een slok op een borrel.' Wiersema: 'Gemeenten voeren campagne om de tegels uit de tuinen te weren, zodat regenwater beter afvloeit. Tegelijkertijd leggen ze kunstgrasvelden aan, waardoor hemelwater niet in de bodem kan zakken. Dat gaat mij werkelijk boven de pet. Je moet eens uitrekenen hoeveel het scheelt als je níét achtduizend vierkante meter plastic aanlegt achter een woonwijk.'

Be social

Scan of ga naar:

www.Greenkeeper.nl/artikel.asp?id=9-7193

v.l.n.r.: Marcel Nusselein, Sander de Jonge, Christian Nueboer

Hoofdgreenkeeper Christian Nueboer: 'In elke halfverharding komt onkruid voor, maar bij dit pad hebben we nog niet hoeven ingrijpen'

De greenkeepers op GC Zeewolde hebben zelf al hun paden gerenoveerd en zijn blij met het resultaat

GC Zeewolde heeft gedurende de afgelopen twee jaar al zijn paden, met een lengte van in totaal 10 km, met de halfverharding Noorse Bestone 0/8 mm gerenoveerd. Er blijken meerdere banen op deze halfverharding over te stappen. Vakblad Greenkeeper neemt een kijkje in Zeewolde.

Auteur: Santi Raats

6 min. leestijd

ACHTERGROND

Leverancier Graniet Import Benelux BV had in 2015 een pilot laten uitvoeren op GC Zeewolde, zodat de greenkeepers er ervaring mee konden opdoen. Ook bood deze marktpartij dit jaar een pilot aan bij golfbaan Welderen in Elst. Inmiddels wordt daar zo'n 2,8 km aan paden aangelegd met Bestone 0/8 mm. Sterker nog, op het moment van het interview op Zeewolde met Nueboer, De Jonge en Nusselein, begin november, komt Dirk Jan Vink, de eigenaar van Welderen, met een aanhangwagen in eigen persoon de padenslee lenen waarmee de greenkeepers van Zeewolde hun paden hebben gerenoveerd.

Toepassing

Bestone 0/8 mm wordt volgens Nusselein al jaren toegepast voor schouw- en inspectiepaden langs de Nederlandse en Belgische spoorwegen. 'Omdat het product daar zijn kwaliteit heeft bewezen, zetten we het breder in de markt in, dus ook op golfbanen, in parken en buitengebieden.'

Volgens de jongste hoofdgreenkeeper van Nederland en genomineerde Greenkeeper of the Year Christian Nueboer is deze halfverharding een goede oplossing: 'De grijsgroene kleur valt niet teveel op in het landschap en geeft een rustige uitstraling, in tegenstelling tot de gele Nobre Cál-halfverharding die we hiervoor hadden. Het materiaal zet zich goed en kan gemotoriseerd verkeer prima aan. Alle andere belasting, zoals karren en handcart, is dan vanzelfsprekend geen enkel probleem. We zouden dit materiaal later ook makkelijk kunnen hergebruiken, want je hoeft het niet te breken; de stenen zijn niet hydraulisch via een bindend materiaal aan elkaar verbonden. En omdat het 100 procent natuursteen is, hoeven we het bij hergebruik niet te laten testen op uitloging. Andere materialen voor paden zijn vaak zo hard dat je er niets meer mee zou kunnen. Bestone 0/8 mm is goedkoper dan asfalt of andere halfverhardingen, omdat je het zelf kunt aanleggen.' Zijn secondant Sander de Jonge plaatst daar duidelijke kanttekeningen bij: 'Je moet het aanleggen onder de juiste weersomstandigheden (niet te nat en niet te droog) en op de juiste manier. Ook willen golfers gewoon kunnen doorspelen. Er komt best dus best wat bij kijken.'

Zelfontwikkelde padenslee

Met een zelf ontworpen geleidebak en kieper hebben Nueboer en assistent-hoofdgreenkeeper De Jonge de halfverharding opgebracht. Nueboer: 'We hebben de klus geklaard met een eigen kiepaanhangen met daarachter een padenslee. Die hebben we zelf gemaakt, onder meer vanwege de juiste

afstelling. Als een pad nieuw wordt aangelegd zonder fundering, is het raadzaam een laag van 10 cm aan te leggen. Maar wij gebruiken de oude Nobre Cál die er al ligt als fundering en kunnen daarvoor volstaan met een laagje van 4 cm Bestone 0/8 mm. Een padenslee is sowieso efficiënter om Bestone-paden op de golfbaan aan te leggen dan een asfaltspreidmachine. Een asfaltspreidmachine moet je met een shovel vullen en dat levert veel rijbewegingen op. Ook geeft zo'n machine meer baanbelasting omdat hij zwaarder is en het is duurder om hem te huren. De voorttrekkende beweging van de kiepaanhangen neemt de slee mee (de zelf ontworpen geleidebak, red.). Tegelijkertijd kiept de kieper omhoog en het materiaal valt in de trechter van de padenslee. Door een vaste instelling op de slee komt het Bestone 0/8 mm in een gelijkmatige laag te liggen. In ons geval is dat een laag van 4 centimeter. Een mes dat we zelf tonrond hebben geslepen en dat in de padenslee ligt, trekt het mooie wegprofiel in het neergevallen Bestone® 0/8 mm. Na het leggen hebben we het pad in drie banen afgewalst om het verder te verdichten. Voor het walsen hebben we een klein walsje gehuurd. Alle werkzaamheden hebben we in een treintje uitgevoerd. Dat liep gesmeerd.'

Niet te nat, niet te droog

De Jonge wijdt verder uit over de weersomstandigheden die hij zonet aanstipte: 'Tijdens de aanleg is een vochtpercentage van 6 procent in het materiaal nodig. Het weer moet dus niet te nat, maar ook niet te droog zijn. Het materiaal is in het voorjaar geleverd, zodat we er zeker van waren dat er regenwater door de materiaalbult heen zou lopen. Het materiaal voelt daarna een beetje plakkerig aan en is goed op te pakken. Bij de aanleg worden je handen door de plakkerigheid dan ook flink vies, maar dan weet je dat je goed bezig bent.' Na het walsen hebben Nueboer en De Jonge de aangelegde paden goed laten uitharden. Dat is belangrijk, volgens De Jonge: 'Zo kan het water in het materiaal dalen. Daarmee kan ook de fijne fractie dalen, waardoor het materiaal zich goed gaat zetten. Met de zomer nog voor ons hebben we er alles aan gedaan om de Bestone 0/8 mm zo goed mogelijk te laten uitharden. Als we de paden in de winter hadden aangelegd, was de ondergrond te zacht geweest en waren ze slechter uitgeharden. Zeker op plekken waar nooit eerder een pad is aangelegd, loop je in het koude en natte seizoen het risico dat de grond inklinkt door betreding. Dan is het pad daarna lastig goed te houden. Maar de paden moeten juist goed tegen natte omstandigheden kunnen; ze zijn bedoeld voor de karren en handcart als het gras te nat is.' Spelers hebben al

HERKOMST

De grijsgroene halfverharding komt uit Noorwegen, uit de Bremanger-steengroeve, net als Graniet Import Benelux BV een onderdeel van Bontrup. Marcel Nusselein van Graniet Import Benelux: 'Bij de Bremanger Quarry, ook wel de 'de Groene Groeve' genoemd, benutten we de zwaartekracht tijdens het winningsproces optimaal, waardoor de stenen op een energieneutrale manier breken en groene elektriciteit opwekken. Dat gebeurt allemaal volledig uit het zicht, binnen in de berg. We besparen op brandstof door de modernste dumptrucks korte en uitsluitend horizontale afstanden te laten rijden. Wanneer het gesteente met ons schip, de Jeoman Bontrup, aankomt bij onze productielocatie in Antwerpen, zeven we het materiaal tot een homogeen product. Vanuit Antwerpen wordt het weer naar onze klanten gebracht. In Amsterdam hebben we eveneens een depot met Bestone 0/8 mm.'

ICL wenst u een **gezond en
voorspoedig 2018!**

www.icl-sf.nl

ICL

Hoofdgreenkeeper Nueboer: 'De paden zijn goed vlak en worden als comfortabel voor de handicarts ervaren.'

te kennen gegeven dat ze blij zijn met de nieuwe paden. Nueboer: 'De paden zijn goed vlak en worden als comfortabel voor de handicarts ervaren.'

Vastheid van het materiaal

Marcel Nusselein van Graniet Import Benelux BV voegt er nog aan toe over het zettingsproces: 'Regenval zorgt er later voor dat het fijne deel zich verweeft met de rest van het materiaal.' Anderzijds verpapt Bestone 0/8 mm niet onder invloed van regenachtig weer, volgens Nueboer en De Jonge: 'We merken dat het materiaal goed is gezeefd. Normaal gesproken kunnen fijnere fractiedelen

papperig worden, vooral bij materialen op kalkbasis zoals schelpenpaden, of enorm opstuiven in de zomer. Dat zien we bij Bestone 0/8 mm niet gebeuren. Ook nemen onze kooimaaiers geen steentjes mee de green op, als ze over de halfverharding hebben gereden. Op de tee ligt weleens een steentje, maar met andere materialen liepen we veel meer de tees en greens op. Soms zag je overal voetstappen. Ook hadden we last van uitspoeling van delen van het pad door een bepaalde hellingshoek, zoals die bij hole 9 bij de tee en bij het bruggetje bij hole 5. Of we hadden last van opdooi aan de banden, waardoor we stukken uit de paden

reden. Dat is allemaal verleden tijd. We rijden nu met allerlei materieel over de paden, vegen ze met stalen borstels en rijden soms op de kanten van de paden, maar het pad toont zich sterk en blijft intact.'

Streng norm

Nusselein legt kort uit: 'Graniet Import Benelux levert Bestone 0/8 mm aan het spoor en daar gelden strenge normen voor de diverse steenfracties. De homogene kwaliteit komt ook doordat de berg in Noorwegen geen stoorlagen bevat. Bestone 0/8 mm is een split en heeft dus hoekige vormen, die meer stabiliteit geven aan het materiaal. Bestone is geschikter voor paden die betreden worden met machines en karren.'

Onkruid

Volgens Graniet Import Benelux hoeft men bij Bestone 0/8 mm niet in te grijpen tegen onkruid. Nusselein is de eerste die daarop reageert: 'Natuurlijk bestaat er geen enkel halfverhardingsmateriaal waar geen onkruid tussen komt. Maar bij Bestone 0/8 mm is dat wel heel weinig. Het bevat geen organische materialen die de kieming van onkruid stimuleren.' De Jonge knikt en zegt dat men op GC Zeewolde nog niet heeft hoeven ingrijpen. 'In Bestone 0/8 mm groeit wat gras. Dat is deels te wijten aan de aanleg, waarbij we wellicht niet genoeg van de ondergrond hebben afgeschraapt voordat de Bestone eroverheen werd gelegd. In de ondergrond zullen nog wat grasplanten gezeten hebben. Hier komt echter weinig tot niets van boven het pad uit. Het probleem zit hem meer in de zaadjes die op het pad terechtkomen en zich daar kunnen vestigen. Maar we hebben wel minder onkruid dan voorheen op onze halfverharde paden. Bestone 0/8 mm is harder en droger dan Nobre Cál-halfverharding. Hierdoor is er minder kans dat er iets in gaat zitten dat kan gaan kiemen.'

Onderhoud

Herstelwerkzaamheden kosten volgens De Jonge ook niet veel tijd: 'Kuilen waarin het water blijft staan, zijn makkelijk te herstellen. We hoeven dan maar een of twee scheppen Bestone 0/8 mm erop te werpen en aan te rijden. Het blijft vervolgens goed liggen en sluit ook goed aan bij het al aanwezige materiaal, aangezien het een natuurproduct is.'

Be social

Scan of ga naar:

www.Greenkeeper.nl/artikel.asp?id=9-7194

Nieuw orgaan GOAG wil kwaliteit golfbanen naar hoger niveau tillen

Genootschap opgericht voor gestroomlijnd onafhankelijk advies

Begin december is het Genootschap van Onafhankelijke Adviseurs Golfbanen (GOAG) opgericht. Volgens de oprichters heeft het orgaan als missie en doel het bieden van ondersteuning om de kwaliteit van aanleg, onderhoud en beheer van golfbanen structureel op een duurzaam hoger niveau te brengen en te houden. Ernst Bos: 'We willen golfbanen onder één vlag voorzien van onafhankelijk advies.'

Auteur: Guus van Rijswijk

Na een voorbereiding van anderhalf jaar is het zover: het GOAG gaat van start. Het doel van de oprichting was om onafhankelijk golfbaanadvies zoveel mogelijk te stroomlijnen, vertelt Ernst Bos. 'Met het oog op het chemievrij sportveldenbeheer uit de Green Deal wilde de Koninklijke Nederlandse Golf Federatie (NGF) verschillende adviseurs op één lijn brengen. Het leek ons verstandig om een kleine organisatie op te richten, waardoor we

elkaar wat vaker spreken. Alle initiatiefnemers vormen samen een gemêleerd gezelschap met verschillende expertises. Het leek ons een goed idee die expertise bij elkaar te leggen. Op die manier kunnen we als één portaal de Nederlandse markt beter adviseren met betrekking tot de golfbaan en ontwikkelingen in wet- en regelgeving die daarbij een rol spelen.'

'We vormen een gemêleerd
gezelschap met
verschillende expertises'

‘Veel Engelstalig advies heeft als nadeel dat het niet gericht is op de Nederlandse situatie’

Kennis en ervaringen uitwisselen

De oprichters laten samen weten dat verschillende argumenten een rol hebben gespeeld bij de oprichting. Zo willen zij enerzijds adviezen afstemmen op de specifiek Nederlandse situatie, bijvoorbeeld wat betreft de veranderende wet- en regelgeving en beleidsontwikkelingen. Ook wilden ze het belang onderstrepen van onafhankelijke deskundigheid en de meerwaarde benadrukken van het uitwisselen van kennis en ervaringen. Tot slot was de bedoeling van de oprichters om aan de markt kenbaar te maken dat in Nederland deskundige en goede kennis aanwezig is op het gebied van golfbaanaanleg, -onderhoud en -beheer.

Diverse expertise

De adviseurs die bij het genootschap zijn aangesloten, zijn Ernst Bos, Niels Dokkuma, Maurice Evers, Jan van Mondfrans, Ian Ouwerkerk, Casper Paulussen en Lambert Veenstra. Met het oog op het diverse karakter van de expertise van de GOAG-adviseurs is het de bedoeling dat ze elkaar versterken met hun specialismen, waardoor ze in staat zijn om snel en breed multidisciplinair te opereren voor opdrachtgevers, stellen ze. De achterliggende gedachte daarbij is dat GOAG-adviseurs een meerwaarde kunnen geven aan projecten en opdrachtgevers, omdat zij werken volgens hoogstaande normen. Bos: ‘Wat betreft het anticiperen op de Green Deal en het chemievrij golfbaanbeheer bleek al gauw dat we behoorlijk op één lijn zitten. We denken een serieuze bijdrage te kunnen leveren met advies omtrent het onderhoud van banen aan greenkeepers en baanmanagers.’ Veel Engelstalig advies heeft als nadeel dat het niet gericht is op de Nederlandse situatie, zegt Bos. ‘Dat

ACTUEEL

zijn wij wel.’ Daarnaast is het GOAG-advies onafhankelijk: ‘Het wordt productonafhankelijk gegeven, dus los van relaties met aannemers, leveranciers of andere dienstverleners.’

Verskillende smaken

De bedoeling is dat het GOAG opereert met een eigen, nieuwe website, waar partijen uit de golfwereld hun weg kunnen vinden naar divers en onafhankelijk advies. Bos: ‘Hoewel wij als initiatiefnemers samenwerken, vormen we geen bureau of iets dergelijks. We blijven onafhankelijke adviseurs, maar bieden verschillende smaken. Zo is Lambert Veenstra bijvoorbeeld thuis in aanleg, renovatie en aanbestedingen. Ik ben thuis in probleemsituaties, onderhoud, planmatig beheer en kwalitatieve beoordeling.’ Er wordt enkele keren per jaar overlegd over actuele ontwikkelingen en wat het beste is voor de Nederlandse situatie, vertelt Bos. ‘Daarbij ondersteunen we elkaar en zorgen we ervoor dat de neuzen bij de golfbanen dezelfde kant op staan; dat is ook handig voor de NGF.’

Naamsbekendheid

Voorlopig willen de oprichters vooral naamsbekendheid genereren met dit initiatief. Bos: ‘We hopen vooral dat de golfbaaneigenaar of -aannemer die advies nodig heeft ons weet te vinden, dat we bij een adviesvraag in beeld zijn en liefst bovenaan de lijst staan. Daarbij maakt het niet uit wie van ons het advies geeft.’

NORMEN VAN HET GOAG

De normen die het GOAG aanhoudt, zijn de volgende:

- een toegankelijk portaal bieden aan partijen die hoogwaardig en onafhankelijk advies wensen inzake aanleg, onderhoud en beheer van golfbanen;
- borg staan voor deskundig, objectief en onafhankelijk advies op het gebied van golfbaanaanleg, -onderhoud en -beheer;
- volledig vrij zijn van commerciële belangen;
- zelfstandig opereren in de markt vanuit een professionele organisatie in de golfsector;
- adviseren voornamelijk voor de intensief beheerde delen van de golfbaan, de kortgrasvegetaties;
- ingeschreven staan bij de Kamer van Koophandel;
- werken volgens gedragscodes, zekerheden en algemene voorwaarden (bijvoorbeeld conform De Nieuwe Regeling 2011 (DNR 2011), of opvolgers hiervan dan wel gelijkwaardige regelingen);
- handelen op minimaal hbo-werk- en denkniveau, met een bewezen staat van dienst wat betreft adviseren over aanleg, onderhoud of beheer van golfbanen;
- primair gericht op golfbaanonderhoud en -beheer, vanuit kennis van de specifiek Nederlandse situatie wat betreft bodem, waterhuishouding, klimaat, wet- en regelgeving en beleidsontwikkelingen;
- adviseren omtrent het verbeteren en borgen van de structurele kwaliteit op de lange termijn, zonder de urgentie van de korte termijn uit het oog te verliezen;
- uitwisseling van kennis en ervaringen binnen het GOAG, deze bundelen en afstemmen op toekomstbestendig terreinbeheer van golfbanen, met name in Nederland;
- objectieve kaders bevorderen door afstemming van gevalideerde protocollen, opzet van adviezen en uitwisseling van tools gericht op de structurele kwaliteit van golfbanen.

PROFIEL VAN DE BIJ HET GOAG AANGESLOTEN ADVISEURS

ERNST BOS

WERKZAAM BIJ: ERNST BOS ADVIES

Ernst Bos is sinds 1990 werkzaam als beheerder, docent en adviseur in de buitensport- en golfsector in Nederland en Vlaanderen. Hij is gespecialiseerd in de cultuurtechnische en agronomische aspecten van onderhoud, renovatie en aanleg van sportgrasvegetaties. Bos richt zich op het realiseren van structurele speelkwaliteit door te sturen in natuurlijke processen in gras, grasvegetatie en bodem. Daarbij houdt hij oog voor alle facetten van duurzaamheid en kostenbeheersing. In 2006/2007 was Bos medeontwikkelaar van de quickscan-systematiek voor kwaliteitsbeoordeling en monitoring, de basis van het kwaliteitshandboek Golfbanen. Hij is overdrager van kennis in velerlei vormen en op verschillende niveaus en meedenker in nieuwe ontwikkelingen.

‘Voor een duurzame, betaalbare golfbaan van hoge kwaliteit moet je zoveel mogelijk aansluiten bij de natuurlijke processen in grasmatten en bodem. Het is een kwestie van bevorderen, afremmen en in de gewenste richting sturen. Dat vraagt vaak om bijstelling van traditionele opvattingen over beheer en onderhoud’, aldus Ernst Bos.

Opleiding / ervaring:

- Ing. agrarische milieukunde (RHLS Groningen, 1985)
- Ing. bosbouw en natuurbeheer (Larenstein, 1989)

NIELS DOKKUMA

WERKZAAM BIJ: KONINKLIJKE NEDERLANDSE GOLF FEDERATIE (NGF)

Agronoom Niels Dokkuma helpt onafhankelijk en alleen in het belang van de golfbaanbeheerder bij het identificeren van knelpunten in het beheer en het vinden van de langetermijnplossingsrichting. Samen met alle betrokken partijen ondersteunt hij baanbeheerders bij het streven naar structurele speelkwaliteit en om af te komen van *quick fixes*, symptoombestrijding en schijnoplossingen. Daarbij gaat hij uit van de definitie van duurzaam golfbaanbeheer: optimale speelkwaliteit in goede harmonie met de natuurlijke omgeving en in combinatie met gezond economisch en maatschappelijk verantwoord beheer.

Opleiding / ervaring:

- HAS Den Bosch
- The Pennsylvania State University
- 18 jaar diverse en internationale ervaring op het gebied van *turfgrass management*.

MAURICE EVERS

WERKZAAM BIJ: LUMBRICUS

Lumbricus investeert al vele jaren alleen en met nationale en internationale partners in onderzoek. De organisatie is altijd op zoek naar relaties tussen bodem en gras en de leefomgeving. Speerpunten daarbij zijn: organischestofdynamiek in sportbodems, waterbeheersing in toplagen en optimalisering van plantenvoeding gekoppeld aan grassoorten. Een goede gebruikskwaliteit jaarrond is daarbij een vaste randvoorwaarde. De ontwikkelde kennis stopt het bedrijf in zijn diensten en producten.

Opleiding / ervaring:

- Bodemkunde en bodemvruchtbaarheid aan de Universiteit Wageningen

JAN VAN MONDFRANS

Vanaf het begin van de ontwikkeling van golfbanen in Nederland in 1985, was Jan van Mondfrans betrokken bij de realisatie van meer dan 160 banen. Daarnaast introduceerde hij als eerste schema's voor bemesting en leerde hij greenkeepers efficiënter te werken. Na verkoop van zijn bedrijf Progress richtte hij zich op het adviseren en ondersteunen van baancommissarissen en hoofdgreenkeepers om projectmatig problemen op te lossen. Hij kan de topbanen tot zijn klantenkring rekenen.

Opleiding / ervaring:

- Van Mondfrans adviseert over kwaliteitsverbetering van greens en fairways, efficiënt golfbaanonderhoud, de opzet, implementatie en begeleiding van jaar- en weekplanningen, onderhoudsplannen, onderhoud in eigen beheer of uitbesteden. Ook geeft hij advies over renovaties van golfbanen en voert hij nulmetingen en scans uit ter monitoring van de kwaliteit.

'We blijven onafhankelijke adviseurs, maar bieden verschillende smaken'

LAMBERT VEENSTRA

'Projecten vergen een intensief en inventief traject, waarbij uitgangspunten en voorwaarden goed moeten worden geanalyseerd en soms complexe procedures moeten worden doorlopen. Dit vraagt om een goede afstemming en kennis van de processen en van de inhoudelijke materie, vanaf het voortraject tot en met de realisatie, het onderhoud en de exploitatie', aldus Lambert Veenstra.

Een initiatief voor een golfbaan, de realisatie van een baan en het onderhoud en de exploitatie van een golfbaan zijn volgens hem gebaat bij een goede afstemming van alle aspecten waarmee men te maken krijgt. 'Dit dient met zorg te gebeuren, zodat er geen vertraging optreedt, knelpunten vroegtijdig worden uitgewerkt en problemen en kostenoverschrijdingen zoveel mogelijk worden voorkomen.'

Opleiding / ervaring:

- Veenstra is afgestudeerd aan de Hogere Bosbouw- en Cultuurtechnische School (nu Larenstein). Hij is al vanaf 1990 (bij voorheen Grontmij) gespecialiseerd in golfbaanprojecten. In 2005 begon hij met Veenstra Adviesburo Golfterreinen (VAG), een zelfstandig gespecialiseerd adviesbureau voor golfbanen.

CASPER PAULUSSEN

Het bedrijf NiB Scanpro van Casper Paulussen is momenteel actief op meer dan 70 golfbanen in Nederland. Behalve in Nederland worden de activiteiten ook in België en Duitsland uitgebreid. De werkzaamheden van NiB Scanpro richten zich op de cultuurtechnische én de speltechnische kwaliteit van de golfbaan, het beheer en de ontwikkeling van de rough en de algehele presentatie van de golfbaan. De periodieke (jaarlijkse) intensieve veldmetingen geven volgens het bedrijf direct inzicht in zowel de actuele kwaliteit als de kwaliteitsontwikkeling van grasmat en bodem. In heldere rapportages, voorzien van grafieken en tabellen, ontstaat zo een gedetailleerd overzicht van de kwaliteit en de meerjarige cultuur- en speltechnische kwaliteitsontwikkeling, met praktische adviezen voor het beheer. 'Met gerichte onderhoudsadviezen kunnen eventuele knelpunten worden opgeheven en kan de golfbaan duurzaam worden onderhouden in het kader van de Green Deal', aldus NiB Scanpro. Het bedrijf leverde de technische formats voor het kwaliteitshandboek Golfbanen. Dit zijn ook de formats die NiB standaard gebruikt bij de rapportages.

Opleiding / ervaring:

- Casper Paulussen heeft ruim 30 jaar praktijkervaring in het beheer van golfbanen als hoofdgreenkeeper en als onafhankelijk adviseur. Hij heeft trainingen gevolgd bij de STRI (UK-Bingley) en is BIGGA member.

IAN OUWERKERK

Ian Ouwerkerk geeft agronomische adviezen omtrent onderhoud en renovatie op universitair niveau met de accenten die de klant wenst. Deze accenten kunnen gelegd worden op de kwaliteit van diverse spelelementen, maar ook op het financiële vlak. Bij elk agronomisch advies horen kosten; vaak zijn dit extra kosten: 'Door naast het agronomisch advies een financieel plaatje te leggen, is het vaak mogelijk om een hogere kwaliteit te bereiken voor dezelfde of lagere kosten.' Ouwerkerk kan de golfbaanmanager of baancommissaris bijstaan bij diens beslissingen omtrent vervanging van machines, vervanging van personeel en eventueel het wel of niet uitbesteden van het onderhoud.

Opleiding / ervaring:

- Ian Ouwerkerk heeft een achtergrond bij de Landbouwuniversiteit Wageningen. Daarnaast heeft hij vele jaren ervaring als technisch directeur op golfbanen. Behalve op agronomisch vlak kan hij ook adviseren bij het onderhoud van gebouwen en zaken als beveiligingseisen van de verzekering en verlenging van afval- en energiecontracten.

Be social

Scan of ga naar:

www.Greenkeeper.nl/artikel.asp?id=9-7195

Zijn uw sloten al gereed voor de najaarsschouw?

Oosthoek Groep BV staat u bij!

Naast vakbekwame hulp bij het verplichte onderhoud van uw sloten en waterpartijen kunt u op ons rekenen als het gaat om:

- ▶ Vanuit persoonlijk principe pesticide en fungicide vrij onderhoud
- ▶ Deskundig advies, ook voor GEO en Greendeal
- ▶ Vakbekwaam, flexibel inzetbaar personeel
- ▶ Groot eigen machinepark
- ▶ Opleiding voor greenkeepers
- ▶ Bijscholing voor greenkeepers

Wilt u weten hoe we u duurzaam kunnen ontzorgen?

Bel dan voor een vrijblijvend gesprek met:

Oosthoek Groep BV
Woudseweg 178a,
2636 AW Schipluiden
Tel: 015-3808783
www.oosthoek-groep.nl

Oosthoek Groep *goed in groen*

ProGrasS, altijd een stap verder

**INTERESSE?
VRAAG OM EEN DEMO..**

- TinyMobile Robot belijningsmachine
- Precision GPS, zeer nauwkeurig
- Inhoud, 3 ltr. belijningsverf
- Volledige belijning sportveld < 22 min.

- SGL UVC180, belichtingsmachine
- Duurzame schimmelziektebehandeling
- Volledig elektrisch, werkbreedte 180 cm
- Weervoorspelling & ziektedrukmodel

PROGRASS
Professional Grass Service

Be social

Scan of ga naar:

www.Greenkeeper.nl/artikel.asp?id=9-7196

Betere banen

Wat voor moois wordt er gebouwd en gemaakt in golfland?

De Projectenparade is een overzicht van de leukste, mooiste en meest bijzondere renovaties, nieuwbouwprojecten of verbeteringen aan nieuwe en bestaande banen. Uw project ook op deze pagina's in Greenkeeper? Stuur een e-mail naar Lieke van der Weijde (lieke@nwst.nl) en u krijgt alle juiste formulieren toegestuurd.

BOUW VAN EEN 18-HOLES GOLFBAAAN DOMAINE DU BOIS GUY

In de buurt van de bekende Mont-Sint-Michel, en wel in Fougères, zijn we gestart met de bouw van een 18-holes golfbaan, inclusief alle oefenfaciliteiten en 3 oefenholes. De opdrachtgever had een kasteel gekocht. Momenteel is daar alleen een driving-range met 250 leden. De nieuwe driving-range werd ingezaaid en er stond na een week reeds een groene schijn op. Vervolgens is de aannemer gestart met de bouw van holes 5 & 6, die in een vochtige natuurzone liggen. De bedoeling is om deze winter de eerste 9 holes (1ste fase) volledig aan te leggen en vanaf april/mei de baan helemaal in te zaaien. Over twee jaar zouden dan de andere 9 holes aangelegd worden. De setting is prachtig. Er zijn vele kamers omgeven door prachtige bossen of solitaire bomen wat de baan een volwassen karakter zal geven. Deze baan wordt volledig ecologisch onderhouden, zonder chemische behandelingen, en dit is een primeur in Frankrijk. Verder wordt er ook een plek voorzien waar de meeste groenten en fruit gekweekt worden die in het restaurant geserveerd worden. In het kasteel zijn er ook een 15tal kamers. Momenteel wordt er een zwembad aangelegd met spa en wellness.

Aanneemsom: 1.000.000 euro

Opdrachtgever: Domaine du Bois Guy

Contactpersoon opdrachtgever: Mickael Linnhof

Architect: Diamond Golf Architects

Contactpersoon architect: Dimitri van Hauwaert

Aannemer: greenshaping.fr

Contactpersoon aannemer: Alexandre Groysillier

OPNIEUW AANLEGGEN TWEE GREENS BIJ ROYAL GOLF CLUB SART TILMAN

De golf club werd gebouwd door de bekende golf-architect Tom Simpson in het begin van de jaren 1930. Aangezien de golfbaan op een heuvel ligt en er in die tijd weinig middelen voorhanden waren, werden de meeste greens op de hellingen gelegd. Door het moderne onderhoud, kort maaien, veel betere speel oppervlaktes, worden de greens onspeelbaar. De club heeft eerder dit jaar besloten om 2 greens in het najaar terug aan te leggen. De opdracht is om een "rustieke" stijl te geven zonder grote bulten of gras-bunkers aan te leggen, en om de greens zoveel mogelijk te integreren in hun omgeving, zo groot mogelijk te maken en zoveel mogelijk strategie in te bouwen met veel pin-posities. Elke nieuw aan te leggen zone bedraagt ongeveer 2500m². De greens worden opgebouwd met drainage, een laag kiezel en daarna een mengeling van speciale teelaarde (20%) en zand (80%) Rondom, waar nodig, worden er met subtiele glooiingen "catchbasins" aangelegd. Greens worden ingezaaid en met behulp van coring afgewerkt. Dit zijn kleine "proppen" van oude green die door behulp van verluchtingen worden hergebruikt, om een gelijkaardig homogeen grasmat te begeven die erg lijkt op de bestaande grasmatten.

Aanneemsom: 40000 euro/greencomplex

Opdrachtgever: Royal Golf Club Sart Tilman

Contactpersoon opdrachtgever: Bernard Regout, manager

Architect: Diamond Golf Architects

Contactpersoon architect: Dimitri van Hauwaert

Aannemer: greenkeepers in samenwerking met een golf shaper

Verrassende verschillen in bodemanalyses

Verschillende bodemanalyses leveren verschillende analyseresultaten

Het laten nemen van een bodemanalyse is een must voor golfbanen. De greenkeeper bepaalt mede op basis van deze analyse zijn onderhouds- en/ of bemestingsplan voor het komende seizoen. Het is dus belangrijk om deze analyse op de juiste manier te interpreteren. Verrassend genoeg blijkt in de praktijk soms dat verschillende bodemanalyses verschillende analyseresultaten opleveren.

Auteurs: dr. A. Reijneveld (productmanager bij Eurofins) en C.F.E. Bezemer (accountmanager bij Eurofins)

Verrassend, want men zou verwachten dat eenzelfde grondmonster altijd dezelfde resultaten oplevert. Hoe kunnen verschillen in analyseresultaten ontstaan en, belangrijker nog, hoe kunt u als greenkeeper dergelijke verschillen op de juiste manier interpreteren? Want uiteindelijk verwacht u van een bodemanalyse dat deze een correcte indicatie geeft van onder meer de tekorten of overschotten aan hoofd- en sporenelementen in uw sportveld.

Het volgende artikel geeft u antwoord op deze vragen en biedt u tevens handvatten om een analyserapport op de juiste manier te lezen.

Verschillende methoden

De winter is de periode om grondmonsters van uw golfbaan te laten nemen en naar het laboratorium te sturen. Afhankelijk van de resultaten kunt u uw bemestingsplan en onderhoudsplan voor het komende seizoen mede hierop afstemmen. Voor het laboratorium begint nu het echte werk, onder

andere het bepalen van de hoofd- en sporenelementen in dit grondmonster. Daartoe wordt de grond opgelost in een extractievloeistof, die de nutriënten uit de grond losweekt. Dit noemt men ook wel extraheren.

Elk laboratorium kiest zelf welke extractievloeistof hiervoor gebruikt wordt. In de praktijk kunnen veel verschillende zout- en zuuroplossingen gebruikt worden om de hoofd- en sporenelementen uit de grond te extraheren. De meest gebruikte extractievloeistoffen zijn calciumchloride (CaCl_2), kaliumchloride (KCl), aluminiumlactaat (Al) en azijnzuur, maar ook gewoon water (H_2O) wordt als extractievloeistof gebruikt.

De keuze voor een extractiemethode wordt door een laboratorium gemaakt, om te kunnen bepalen in hoeverre voedingsstoffen voor een plant direct opneembaar zijn of pas op de korte termijn of langere termijn beschikbaar komen. In het algemeen kan gesteld worden dat hoe zouter of zuurder de oplossing is, des te meer voedingsstoffen er

5 min. leestijd

vrijkomen die voor de plant op de langere termijn beschikbaar zijn. Omgekeerd zijn voedingsstoffen die geëxtraheerd zijn op basis van minder sterke extractie-oplossingen dus ook makkelijker opneembaar voor de plant.

Kelder-keuken-tafelmetafoor

Een vergelijking die de mate van beschikbaarheid van de voedingselementen goed duidelijk maakt, is de 'kelder-keuken-tafelmetafoor'. Hierbij wordt een vergelijking gemaakt tussen de beschikbaarheid van onze voeding en de beschikbaarheid van voeding voor planten. Als de tafel gedekt is en de borden op tafel staan, verwachten wij meteen te kunnen gaan eten. Op deze manier kunnen we ook de beschikbaarheid van plantnutriënten beschouwen.

De direct opneembare voorraad is te vergelijken met de voeding op je bord. Maar een bord is snel leeggegeten en daarmee is de direct opneembare voorraad opgenomen. Gelukkig is er nog steeds voeding beschikbaar: dit heet de plantbeschikbare voorraad, die we kunnen vergelijken met de tafel. Voor deze voeding moeten we iets meer moeite doen: vergelijkbaar met het opscheppen van een tweede portie uit de pan op tafel. De plant heeft iets meer tijd nodig voordat deze voeding ter beschikking komt.

De bodemvoorraad staat voor de keuken. Deze voorraad kan niet direct door de plant worden opgenomen; het duurt nog langer voordat het ter beschikking komt. We moeten de voeding in de keuken immers nog wel eerst bereiden. Uiteindelijk belanden we in de kelder. Vanuit de kelder duurt

het nog langer voordat de voedingsstoffen beschikbaar zijn en een deel komt zelfs helemaal niet beschikbaar; het is 'gefixeerd'. De kelder staat voor de totale bodemvoorraad.

Afhankelijk van de vraag of een laboratorium de direct opneembare voorraad, de plantbeschikbare voorraad, de bodemvoorraad of de totale bodemvoorraad (resp. bord, tafel, keuken of kelder) wil meten, wordt dus een keuze gemaakt voor een extractiemethode. De hoeveelheid voedingsstoffen die is gemeten in uw grondmonster wordt u in een rapportage toegestuurd. Hoewel deze rapportage per laboratorium kan verschillen, kunt u hierin een aantal kengetallen vinden die u iets vertellen over de gekozen extractiemethode.

Met de 'kelder-keuken-tafelmetafoor' in gedachten, zijn de kengetallen in de analyse voor calcium en magnesium, met vermelding van plantbeschikbare voorraad en bodemvoorraad, al een stuk eenvoudiger te interpreteren. Bij stikstof/zwavel, fosfaat en kalium kunt u soms nog een aantal 'vreemde' kengetallen tegenkomen die nadere toelichting vereisen.

Voedingselementen

Bij stikstof zijn twee kengetallen van invloed op de adviesgift voor het komende jaar. Dit zijn de N-totale bodemvoorraad (kelder) en het NLV (stikstofleverend vermogen). De N-totale bodemvoorraad is dus de hoeveelheid stikstof die op langere termijn mede vanuit de organisch stof beschikbaar kan komen. Het NLV geeft de verwachte hoeveelheid stikstof weer die het komende jaar plantbe-

ACHTERGROND

schikbaar wordt gemaakt vanuit de totale bodemvoorraad door het bodemleven.

Deze kengetallen en uitleg gelden overigens eveneens voor zwavel, waarbij dan sprake is van S-totale bodemvoorraad en SLV (zwavelleverend vermogen).

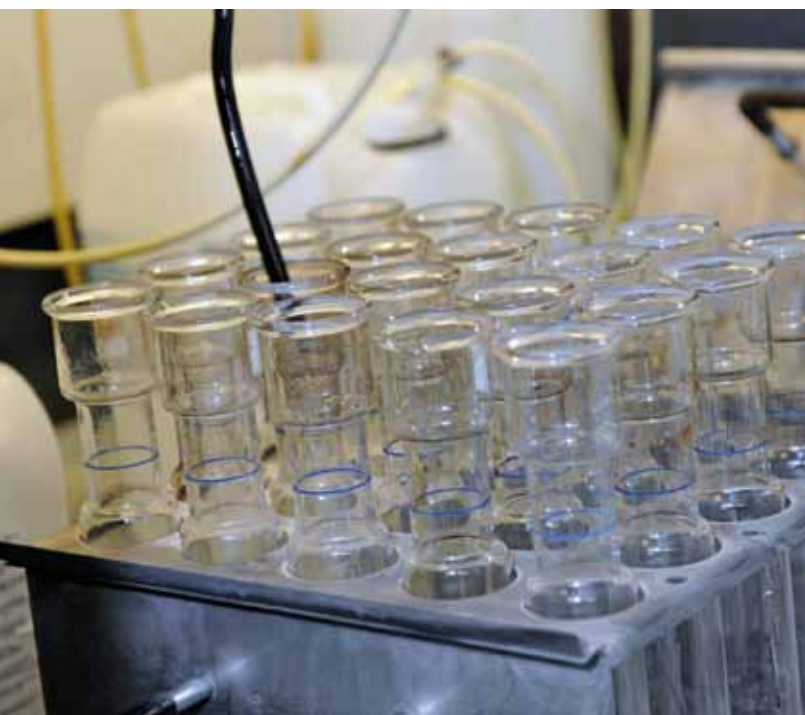
Bij fosfaat staat P-PAE voor een fosfaatfractie die wat geleidelijker beschikbaar komt voor de plant en die te vergelijken is met de tafel. Met P-AI wordt de bodemvoorraad gemeten; dit staat voor de keuken.

Bij kalium kunnen de volgende kengetallen voorkomen. De K-PAE is de plantbeschikbare hoeveelheid kalium. In het K-getal is tevens de invloed van organische stof op de kalivoorziening verwerkt. De K-PAE en het K-getal staan dus voor de tafel. In sommige analyses kunt u daarnaast ook K-CEC tegenkomen, wat staat voor de bodemvoorraad (vergelijkbaar met de keuken) die is gebonden aan het klei-humuscomplex.

Bepaling van de pH

De bepaling van de zuurtegraad is belangrijk als indicator voor de beschikbaarheid van voedingsstoffen in de bodem. Toch kunnen ook in de pH-bepaling van de grond verschillen ontstaan. Deze verschillen zijn eveneens terug te voeren op de extractiemethode. De meest gangbare methode om de pH te bepalen, is op basis van CaCl₂ of KCl, maar daarnaast wordt de pH ook wel op basis van water bepaald. Deze laatste methode kan een pH-waarde geven die minstens 0,5 hoger is. Houd daar dus rekening mee!

Een pH lager dan 5 heeft al een negatieve invloed

De duurzame oplossing voor padmaterialen

GRANIET IMPORT
B E N E L U X B V

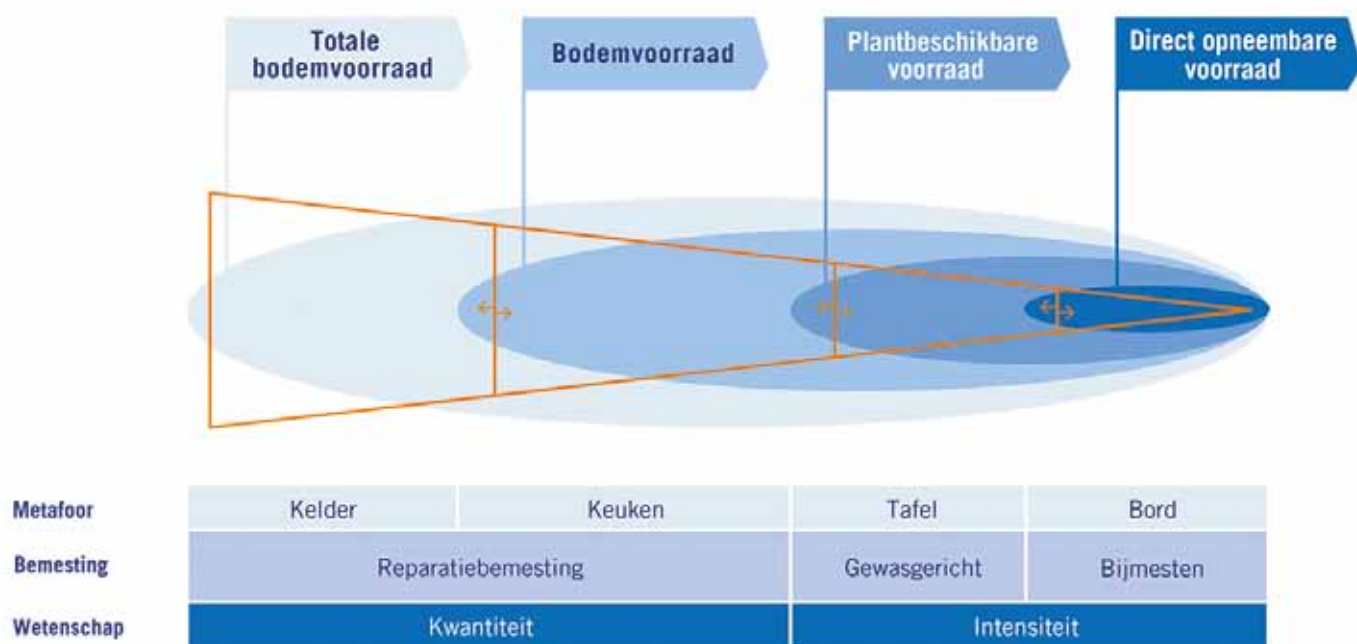
* voorheen Mourik Golf & Groen

SBA

Aanleg en onderhoud van golfbanen

- Zeer goede referenties in Nederland, België en Duitsland
- Zorgvuldige overname bestaande onderhoudsdienst
- Gedetailleerde onderhoudsplannen
- Een betrouwbare partner die meedenkt en kwaliteit levert

Schema: kelder-keuken-tafel (bron: Eurofins)

op het bodemleven en daarmee op de voorziening van voedingsstoffen vanuit de bodem door het bodemleven. Bovendien levert een gezond bodemleven een zeer positieve bijdrage aan de plant- en bodemgezondheid; met de Green Deal in zicht een steeds belangrijker en actueler onderwerp. Een pH boven de 7 is slecht voor de beschikbaarheid van de meeste sporenelementen.

Klei-humuscomplex of CEC

Het is interessant om te weten wat er precies verantwoordelijk is voor het al dan niet snel ter beschikking komen van voedingsstoffen. Dit wordt mede bepaald door klei en organische stof in de grond, met een mooi woord CEC genoemd (*cation exchange capacity* oftewel klei-humuscomplex). 'De keuken staat onder meer voor de CEC. De keuken kan gevuld zijn met nuttige nutriënten, maar er kan ook allerlei andere rommel staan. Zo is het ook in de bodem. Als dat het geval is, dan is er vanzelfsprekend minder ruimte om voedingsstoffen als calcium, magnesium en kalium te bewaren. Er is volop gelegenheid om de bodem van een golfbaan door middel van bemesting te verbeteren. Een goed advies bij een bodemanalyse houdt dus tevens rekening met de CEC', aldus Arjan Reijneveld van Eurofins.

Daarnaast heeft de verhouding tussen natrium, kalium en calcium in de CEC effect op de structuur en het dichtslibben van de grond. Calcium is dan een belangrijk element dat de bodemdelen vast-

houdt, maar ook zorgt voor voldoende afstand tussen de bodemdelen en de lucht in de grond.

Bladanalyse

Een goede bodemanalyse meet dus de beschikbaarheid van nutriënten die in de bodemvoorraad zijn vastgelegd en die voor de plant direct opneembaar zijn. Sommige greenkeepers blijken ook weleens te kiezen voor vloeibare bemesting. Bij vloeibare bemesting is een juiste vulling van de CEC wat minder relevant. De opname van de vloeibare meststoffen vindt dan deels direct plaats via het blad van de plant. In deze gevallen kan het dan ook interessant zijn om een aanvullende meting te verrichten van de door de plant opgenomen voedingsstoffen. Een bladanalyse bepaalt het drogestofgehalte en de hoeveelheid hoofd- en sporenelementen in de plant zelf.

Betrouwbare cijfers en adviezen

Een goed advies houdt dus rekening met de plantbeschikbare hoeveelheid en de bodemvoorraad (waaronder de CEC) of de beschikbaarheid van de noodzakelijke voedingselementen in de plant zelf, en stemt de adviesgiften voor stikstof, sulfaat, fosfaat, kali, magnesium en kalk en/of sporenelementen hierop af.

Om er zeker van te zijn dat u de juiste informatie krijgt, moet een grondmonster van bijvoorbeeld uw green volgend jaar op precies dezelfde wijze worden geanalyseerd als nu. Er mogen geen

verschillen zijn in methodiek en extractiehoeveelheden. Alleen dan kunt u analyses met elkaar vergelijken en de vooruitgang in kwaliteit van uw golfbaan bepalen. Een goed laboratorium is daartoe geaccrediteerd door onafhankelijke instanties en investeert in dagelijkse kwaliteitscontroles, vergelijkende tests, protocollen en checks.

OVER EUROFINS

Eurofins is een toonaangevend laboratorium met bijna honderd jaar ervaring en heeft voor golfbanen veel te bieden. De producten en diensten van Eurofins zijn het resultaat van praktische kennis, onderbouwd door wetenschappelijk onderzoek, en zijn gericht op een uitgekiende bemesting en weerbaar gras. Eurofins helpt u met de juiste gegevens en biedt inzicht voor een optimale bemesting en voor bodem- en gewasgezondheid. Kortom: alles voor groeiend inzicht – inzicht waar u de vruchten van plukt!

Be social

Scan of ga naar:

www.Greenkeeper.nl/artikel.asp?id=9-7197

Zelf 'scannen' van je baan wordt steeds makkelijker

Digitale bodemkaart is met de Veris iScan zo gemaakt

Een werktuig met bodemscanapparatuur dat over het land gaat, voortgetrokken door een trekker.

Op een leeg veld gaat dat gemakkelijk, maar dat is doorgaans niet het beeld van een golfbaan.

De Veris iScan die door Agrometius wordt geïntroduceerd, biedt een oplossing.

Auteur: Bart Mullink

Foto's/Illustraties: Agrometius

5 min. leestijd

het bijzonder de bijdrage die de apparatuur van Veris daaraan levert. Goedgemutst en met frisse moed steekt Van Kampen van wal: 'Het handige van de iScan is dat deze licht en compact is. Hij kan eenvoudig gemonteerd worden op een andere machine waarmee toch al een bewerking moet worden uitgevoerd. Eenvoudig monteren op een ander werktuig en dan rijden maar. De verwerking van de meetgegevens leidt, net als bij de MSP3, tot een bodemkaart en een bijbehorend schema van uit te voeren verbeteringstaken, heel toepasselijk de 'takenkaart' genoemd.'

Loonbedrijven

Hoe een greenkeeper of fieldmanager het programma voor de iScan invult, bepaalt deze zelf. Met de MSP3 biedt Agrometius, samen met de betrokken loonbedrijven plus Agrifirm voor het landbouwkundig advies, een volledige service. Tegen een vast bedrag per hectare wordt een perceel gescand, de dataverwerking verzorgd en een bodem- en takenkaart kant-en-klaar afgeleverd. Voor het pakket dat Agrometius aanbiedt met de MSP3 worden geselecteerde loonbedrijven ingezet. Die weten de scans uit te voeren. 'Ook zijn ze in staat om op basis van de bodem- en takenkaart de ter verbetering vereiste precisietaken uit te voeren.' Voor de iScan komt er naar verwachting nog een nadere uitwerking van mogelijke servicepakketten. Dat zal gebeuren op basis van de behoeften onder de klandizie.

De Veris iScan kan voor circa € 25.000 zelf worden aangeschaft, zo schetst Van Kampen nog een verschil met de grote broer. Hij vermoedt wel dat zoiets eerder interessant zal zijn voor de grotere bedrijven dan voor een 9 holes golfbaan. Het is een goedkoper, wat eenvoudiger apparaat dan de MSP3. Van Kampen: 'Hiermee hopen we de drempel voor bodemscannen te verlagen. De eerste drie iScans hebben we inmiddels verkocht in Nederland. Ik kan me voorstellen dat ook loonbedrijven zich aandienen met interesse om hem als service aan te bieden. Maar hoe de markt zich ontwikkelt, moet de tijd leren.'

Toepassing

Een groot praktisch verschil met de MSP3 is de minimale werkbreedte, die de toepassing vergemakkelijkt. De kouters, die een klein stukje de grond in gaan, zitten in een rechte lijn achter elkaar. 'Zo maak je in de breedte geen sporen. De kouters gaan 5-10 cm de grond in, maar meten veel dieper. De techniek komt er hoofdzakelijk op neer dat een kouter een signaal de grond in jaagt. Vervolgens vangt een andere kouter dit signaal op.

ACHTERGROND

'De machine maakt geen sporen in de breedte en kan daardoor tussen de rijenbeplanting door'

Digitale bodemkaarten die met behulp van een bodemscanner tot stand komen, brengen de eigenschappen van een perceel gedetailleerd in beeld. De Veris iScan is afgeleid van een grotere broer die al wat langer mee gaat: de Veris MSP3. Dit is een machine waarmee een loonwerker apart met een trekker over het land moet. Meestal kan dat alleen tussen twee teelten in.

Agrometius is de Europese partner van de Amerikaanse producent van bodemscanapparatuur Veris. In het kader hiervan werkt Agrometius in de verschillende landen meestal samen met lokale importeurs. Alleen in Nederland, België en Duitsland, waar Agrometius zelf vestigingen heeft, neemt het die rol ook zelf voor zijn rekening.

Maarten van Kampen van Agrometius komt juist terug van een beurs, waar hij al een week de zegeningen van de precisielandbouw bezingt, in

Met de iScan wordt zo de bovenste bodemlaag, tot 60 centimeter diepte, gescand. Dit is een beperking van de iScan ten opzichte van de MSP3. Die meet tot dieper in de grond en levert bovendien apart de meetgegevens van twee bodemlagen: de bovenste van 30 cm en die daaronder van 30-90 cm. 'Daartegenover staat dat de MSP3 een zwaarder apparaat is, met bovendien een flinke werkbreedte, omdat je te maken hebt met zes kouters naast elkaar. En je moet er nog een keer apart mee het land op.'

Wanneer, is dan altijd de vraag. Het kan, overweegt hij, om allerlei redenen niet uitkomen om te wachten op het vereiste gaatje hiervoor in de agenda van de loonwerker. Die kan met de MSP3-scanner maar op één plaats tegelijk zijn. 'Het is voor de bodemkwaliteit natuurlijk altijd het beste dat er zo weinig mogelijk met zware machines overheen gereden wordt. Dat geldt zeker gedurende perio-

Een bodemscan maken met de Veris MSP3. Voor een vaste prijs per hectare verzorgt een loonwerker samen met Agrometius en Agrifirm het volledige programma.

den waarin de grond erg nat is. Vooral bij kleigrond is dat nogal eens het geval. Zodra je een geschikt moment hebt gevonden, wil je het liefst zo snel mogelijk aan de slag.'

Volwassen

Met tien loonbedrijven is de afgelopen jaren een landelijk dekkend netwerk gecreëerd, dat de bodemscans met de Veris MSP3 uitvoert. 'We zijn in 2013 begonnen, omdat de techniek naar onze mening toen volwassen was. Eerder was de kans op meetfouten nog te groot. We wilden er pas mee beginnen als we zeer nauwkeurige uitkomsten konden garanderen. Om zo zeker mogelijk te zijn van de betrouwbaarheid van de scan, nemen we op een paar plaatsen ook nog steeds grondmonsters. Die worden geanalyseerd, waarna we de meetresultaten vergelijken.'

Een bodemscan biedt extra informatie over aspecten zoals bodemstructuur en vochthuishouding, die uit het laboratorium niet valt te krijgen. Daarnaast komen lokale verschillen in de bodem in beeld, die ook op korte afstand van elkaar aanzienlijk kunnen zijn. De meetgegevens komen goed van pas voor precisielandbouw. 'Je kunt denken aan het plaats specifiek strooien van compost,

kunstmest of bodemherbiciden, en gerichte sturing op zuurgraad.'

De ontstaans- en gebruiksgeschiedenis van bouwland heeft vaak gezorgd voor veel plaatselijke variatie in de bodem. 'Op korte afstand van elkaar kun je zwaardere en lichtere klei aantreffen, een zanderige en een meer venige bodem, rijkere en schralere grond en verschillende pH-waarden. Op zandgronden zagen we de zuurgraad binnen percelen al flink uiteenlopen, met pH-waarden variërend van ruim 4 tot 6,5.'

Soms zijn de historische veroorzakers van verschillen van natuurlijke aard. Ondergrondse waterstromen, overstromingen, voormalige kreken, ijstijden: ze laten allemaal hun sporen na. In andere gevallen zijn er menselijke oorzaken. Delen van een perceel werden voor verschillende zaken gebruikt. Landbouwgronden kunnen een geschiedenis hebben van ruilverkavelingen, bedrijfsuitbreidingen, watergangen die werden gedempt, paden die verdwenen, egalisatiewerk, et cetera. 'Het komt veel voor dat een akker en een weiland op een gegeven moment zijn samengevoegd; dat blijf je terugzien in de percentages organische stof. Ook binnen een weiland kan het organischestofpercentage trouwens flink variëren, zoals wanneer koeien er

'Is het een geschikt moment om het land op te gaan, dan wil je ook snel aan de slag'

De kouters zitten in een rechte lijn achter elkaar. Een signaal beweegt via een omweg door de bodem tussen de kouters.

samenscholen op vaste plekken. Deze worden dan jarenlang extra gevoed met organische mest.'

Bodemmonster

Een bodemscan biedt belangrijke aanvullende informatie ten opzichte van de traditionele bodemonsteranalyse, maar maakt deze niet overbodig.

Ze blijven nodig voor de meting van plantenvoedingsstoffen (stikstof, fosfaat, kali en sporenelementen). Een verschil met een scan is dat je alleen een gemiddelde waarde van een perceel krijgt. Op gezette afstanden van elkaar worden kleine beetjes grond opgeschepd. Die gaan samen in een zakje; zo krijg je een mengmonster.

Of dit in de toekomst zo blijft, is de vraag, want de techniek schrijdt voort, waardoor nieuwe mogelijkheden in beeld komen. Van Kampen verklaart: 'Er zijn scantechnologieën in ontwikkeling waarmee zelfs sporenelementen zijn te meten. Veris zal die pas vrijgeven op het moment dat ze echt betrouwbaar zijn. In het verleden waren er te veel bedrijven die bodemscans op de markt brachten die niet de betrouwbaarheid boden die was beloofd. Je moet kunnen garanderen dat je metingen altijd kloppen.'

Maarten van Kampen: 'De pH-waarde zagen we ook op korte afstanden flink variëren, soms van maar net meer dan 4 tot 6,5.'

Be social

Scan of ga naar:

www.Greenkeeper.nl/artikel.asp?id=9-7198

In de modder

Veel oude wijn in oude zakken
en maar zelden verhalen waarmee
je direct aan de slag kunt

Een greenkeeper staat zelden of nooit met zijn voeten in de modder. Of misschien moet ik zeggen: een goede greenkeeper staat zelden met de voetjes in de drab. In overdrachtelijke zin staan greenkeepers op dit moment namelijk wel degelijk in de modder. Er komen nogal wat uitdagingen op golfbaanbeheerders af. Uitdagingen die het speelveld toch wat ongewis maken. De Green Deal is een van de onderwerpen die dan meteen in het oog springen, maar zeker niet het enige. De ontwikkeling van de golfsport en het economische model achter golfbanen zijn andere belangrijke onderdelen. Als greenkeepers zou je snel het idee krijgen dat het alleen maar om de Green Deal gaat. Onzin, natuurlijk. Ik denk dat de gemiddelde baaneigenaar of clubvoorzitter meer grijze haren krijgt van de nog steeds magere economische resultaten van veel clubs dan van het mogelijk verdwijnen van gewasbescherming. Natuurlijk, het gaat allemaal wat beter en je zou kunnen redeneren dat de faillissementen van clubs in 2017 te wijten is aan de crisis die achter ons ligt. Maar is dat wel zo? Ik denk van niet; veel golfbanen staan er nog steeds mager voor en het is bijna een wonder te noemen dat golfbanen er over het algemeen nog zo goed uitzien. Persoonlijk loop ik een kleine 25 jaar in de golfwereld rond en ik snap nog steeds niet hoe mogelijk is om met een bedrag van 3 ton een terrein van 50, 60 of 70 hectaren 365 dagen per jaar in *top shape* te houden. Een compliment voor al die greenkeepers die daar dagelijks mee bezig zijn.

Waarom vertel ik dit nu allemaal? Eigenlijk omdat die constatering in principe de blauwdruk is voor dit vakblad, maar in mijn visie ook voor alles wat de NGA en andere brancheorganisaties voor greenkeepers doen. Het gaat om de praktijk. Op een zo hoog mogelijk niveau en zo goed mogelijk onderbouwd, maar nog steeds de praktijk. Misschien klinkt 'wetenschappelijk' wel interessanter, maar is een wetenschappelijke uiteenzetting vaak niet een excuus om met veel woorden weinig te zeggen? Eerlijk gezegd miste ik dit ook een beetje

Ik denk dat de gemiddelde baaneigenaar of clubvoorzitter meer grijze haren krijgt van de nog steeds magere economische resultaten van veel clubs dan van het mogelijk verdwijnen van gewasbescherming

op het afgelopen symposium van de Golfalliantie. Veel oude wijn in oude zakken en maar zelden verhalen waarmee je direct aan de slag kunt. Heel mooi om een aantal wetenschappelijke exercities in het programma op te nemen. Maar de mensen die het interesseert en die het kunnen snappen, weten het al omdat het oude koek was. En mensen die bijvoorbeeld vanuit baancommissies naar de materie kijken, snappen er waarschijnlijk geen hout van en als ze het al begrijpen, kunnen ze er niets mee doen. Volgens mij is het doel van zo'n bijeenkomst om mensen aan het denken te zetten en aan het werk. En dat miste ik.

Met vriendelijke groet,

Hein van Iersel (hein@nwst.nl)
Hoofdredacteur

Be social

Scan of ga naar:

www.Greenkeeper.nl/artikel.asp?id=9-7199

De partners van

Greenkeeper

THE WORKER IS KING

www.gkbmachines.com

JOHN DEERE

